

röda rummet

radikal kvartalstidskrift nummer 3-4/2008 • Pris 20:-

Partiskapelse

MATKOLONIALISM • KLIMATPOSITIONER • NYREFORMISM

NYTT ANTI-KAPITALISTISKT PARTI

– en modell för Europas vänster?

Med fyrahundra kommittéer, omkring tiotusen aktivister och stor medial uppmärksamhet har NPA, det nya antikapitalistiska partiet i Frankrike, fått en flygande start redan innan sitt formella grundande i januari nästa år. Pierre Rousset blickar in i skeendet och försöker framför allt sätta det rådande händelseförloppet i ett historiskt perspektiv.

De politiska konsekvenserna av den rådande processen för bildandet av ett nytt antikapitalistiskt parti (NPA) i Frankrike är av stor betydelse. På ett flertal orter har detta parti i vardande redan i realiteten ersatt LCR och är synnerligen aktivt.

I juni 2007 utfärdade LCR (den franska sektionen av Fjärde Internationalen) en appell om bildandet av ett nytt antikapitalistiskt parti (NPA). Ett tusen delegater samlades i Paris för att ge en nationell dimension åt en process som tagit sin början på gräsrotsnivå. I början av november 2008 samlade återigen det blivande partiet delegater, som representerade 400 lokala kommittéer, för att diskutera tre dokument: programmatiska grundvalar, politisk inriktning samt stadgar och det nya partiets funktionssätt. Omkring 10 000 aktivister är för tillfället engagerade i denna process – tre gånger fler än hela LCR:s medlemskår.

6 november höll man sitt första offentliga möte i Paris – med fler än 2000 deltagare. Om allt går som planerat kommer LCR att 29 januari – på sin sista kongress – upplösa sig självt. Följande dag kommer NPA hålla sin första kongress och formellt bildas.

Så långt är allt väl. Den anmärkningsvärda

är hur snabbt denna process framskrider. Uppenbarligen svarar den upp mot ett trängande politiskt behov. Detta behov, denna möjlighet, har varit märkbar under en längre tid, men under det senaste decenniet har alla tidigare försök att bygga ett verkligt bredare antikapitalistiskt parti i Frankrike gått i stöpet. I ett försök att dra lärdom av tidigare misstag bestämde sig LCR för att pröva någonting helt nytt. Vad är då det nya i processen för bildandet av ett Nytt Antikapitalistiskt Parti?

ANDRA MODELLERS MISSLYCKANDE

Mot bakgrund av den nyckelroll som LCR spelat i skapandet av NPA är det kanske av vikt att blicka tillbaka på hur man tidigare föreställt sig byggandet av ett socialt brett rotat revolutionärt parti. Jag talar här om erfarenheterna från min egen ”bortbleknande” generation, vi som gjorde våra första avgörande lärospår i samband med maj-68. Den sitter inte nu längre i ledningen för vare sig LCR eller NPA, men detta historiska arv måste tas med i beräkningen för att vi konkret ska kunna förstå vad som egentligen är ”nytt”. Jag kommer nedan på ett kortfattat, förenklat och schematiskt sätt redogöra för våra tidigare ”visioner”.

Min generation skapade nya vitala, dynamiska organisationer under 1960-talet – men i Frankrike, förblev vi väldigt små. Under slutet av 1960-talet och det tidiga 70-talet upplevde vi att vi inte hade något val, för avgörande klasskonfrontationer verkade att vara omedelbart förestående. Det nya partiet var tvunget att byggas upp med kort varsel – mitt i krisen – genom intensiv aktivism. I mitten av 1970-talet nödgades vi dock erkänna att den historiska utvecklingen gick framåt i en mycket makligare takt än vad vi förväntat oss. Det nya revolutionära masspartiet var tvunget att byggas som ett mer långsiktigt projekt. LCR har heller aldrig trott att det skulle handla om en enkel kvantitativ tillväxt av det egna partiet utan att det skulle växa fram som en följd av en mycket bredare omgrupperingsprocess, en rekonstruktion av vänstern och arbetarrörelsen. Vi föreställde oss i det sammanhanget tre möjliga scenarier:

1. Att hela fraktioner av arbetarrörelsens masspartier (Socialistpartiet och Kommunistpartiet) skulle genomgå en radikaliserings. Typfallet här var Italien och bildandet av Rifondazione Comunista i det utrymme som uppstod efter att det gamla Kommunistpartiet socialdemokratiserats. Men utvecklingen i Frankrike kom inte

att gå i dessa banor. Den viktigaste splittringen från Socialistpartiet – runt Jean-Pierre Chevènement – utvecklade sig i en vänsternationalistisk riktning och marginaliserades snabbt. Kommunistpartiets långa utdragna kris gav aldrig upphov till någon liknande process som i Italien. Vår ”gamla vänster” visade sig vara fullständigt oförmögen till någon vitalisering.

2. Bildande av ett nytt radikalt arbetarparti med fackföreningar som bas, och under medverkan av existerande revolutionära grupperingar. Det är ”den brasilianska modellen” - bildandet av PT. Eller - mer nyligen - den sydkoreanska processen där ledningen för fackföreningen KCTU har ställt sig bakom bildandet av Demokratiska Arbetarpartiet (DLP). I båda dessa fall var den fackliga rörelsen fortfarande ”ung” och hade reorganiserat sig själv efter en period av militärdiktatur. I Frankrike saknar de stora fackliga federationerna (GGT, CFDT och FO) helt en sådan dynamik.

EN ARTIKEL AV PIERRE ROUSSET.

Författaren är medlem i Europeisk Solidaritet Utan Gränser (ESSF). Han har i många år varit engagerad i solidaritetsarbete med olika asiatiska länder. Mångårig medlem i LCR:s ledning

3. Två eller tre politiska grupper av vikt går samman för att bilda ett nytt parti. Exempel på detta fenomen är Portugal (Vänsterblocket) och Danmark (Enhetslistan). Det var det enklaste och mest ”realistiska” alternativet, men trots det fungerade det inte i Frankrike. De två andra mest betydelsefulla organisationerna på vänsterkanten som är barn av 1960-talets radikaliserings har aldrig varit intresserade av att samla skilda radikala krafter runt ett gemensamt politiskt projekt

En viktig öppning uppstod inte desto mindre efter nej-sidans seger 2005 i folkomröstningen om den nya EU-konstitutionen. Ett reellt försök till politisk enhet inom ”yttervänstern” kom då till stånd. Men projektet, vilket inbegrep en rad olika politiska strömningar (från Kommunistpartiet till LCR), misslyckades efter två år av intensiva förhandlingar.

Det senaste försöket ändade i bitterhet och skarp kontrovers över vem som bar ansvaret för det slutliga misslyckandet. Snarare än att söka efter syndabockar är det dock mer konstruktivt att reflektera över varför alla dessa tre scenarier misslyckades i Frankrike, trots decennier av ständiga försök. Med breda penseldrag skulle jag här vilja måla en bild där jag vill betona följande

faktorer:

Den ”gamla” arbetarrörelsen är inte längre förmögen att vitalisera den radikala vänstern. Socialistpartiets socialliberala inriktning är en avspeglning av hur djupt man integrerats i det borgerliga samhället. Kommunistpartiet har aldrig ordentligt gått till rotewwwwwwn med sitt stalinistiska förflutna och har nu gjort sig själv till en parlamentarisk och institutionell gisslan hos Socialistpartiet. I årtal har man nu befunnit sig i kris, och det är tyvärr en kris som inte lett fram till någon positiv omprövning. De tre starkaste fackliga federationerna (CGT, CFDT och FO) är i sin tur alltför byråkratiserade. Det utesluter inte att enskilda individer (och till och med i avsevärt antal) eller lokala aktivistergrupperingar från den ”gamla” arbetarrörelsen ansluter sig till NPA eller något annat radikalt vänsterparti – många har faktiskt redan gjort det! Men det är däremot, till skillnad från de förhoppningar vi hade på 1970- och 80-talen, inte tillräckligt för att den traditionella arbetarrörelsen ska genomgå en ”omgrupperingsprocess”. Den måste omformas på ett bredare sätt – vilket är ett mycket mer komplicerat projekt.

De nya fackföreningarna och sociala rörelserna har en mycket större potential. Många av deras aktivister har reagerat positivt på propåerna om NPA. En del av deras ledarskap var också engagerade i enhetsförsöken 2005-2007 inom yttervänstern. Men i Frankrike är relationerna mellan sociala rörelser och politiska partier fortfarande mycket problematiska. Frågan är idag ett känsligt kapitel för fackföreningarna och ”massorganisationerna” – och, mot bakgrund av tidigare erfarenheter, i de flesta fall av naturliga skäl. Radikala partier som NPA är tvungna att tydligt visa upp sin beredvillighet att odla respektfulla relationer med ”massorganisationerna” för att framgent få till stånd en mer konstruktiv samverkan av ömsesidig natur.

Det är inte lätt att beskriva vad den franska yttervänstern består av för få av dess delar är tydligt politiskt definierade. Kommunistpartiet är självklart den största beståndsdelen, men det befinner sig i djup kris. LCR är lika uppenbart den största komponenten som är inbegripet i enhetsprocessen. Sedan handlar det om mindre politiska organisationer, informella nätverk, lokala grupper, enskilda aktivister eller ”personligheter” – i det stora hela en miljö med en större bredd än vad en koalition med enbart partier skulle kunna uppvisa. Det fanns många orsaker till att försöken att bygga enhet kring gemensamma valkandidaturer ändade i ett misslyckande. Men det är en avgörande politisk fråga som här framför allt bör betonas: relationen till Socialistpartiet, valallianser och regeringsdeltagande.

Det är en avgörande fråga i ett flertal länder där valallianser och regeringsdeltagande har varit – eller är – ett konkret alternativ för den radikala vänstern: Brasilien, Västbengalen, Italien, Tyskland, Portugal, Holland, etcetera. I Frankrike är valsystelet mycket odemokratiskt: för att ha någon chans att bli invald i parlamentet måste man som vänster ha Socialistpartiets stöd – något som minst av allt är ovillkorligt. I det försvagade skick som Kommunistpartiet befinner sig i känner

bild: Rouge

LCR:s populäre talesperson Olivier Besancenot

man ett allt större behov av att förhandla och söka uppgörelser med Socialistpartiet för att kunna försvara sina parlamentariska mandat. Den som vill alliera sig med Kommunistpartiet har inget annat val än att acceptera detta faktum. Men för LCR och andra handlar det idag om att stärka en radikal pol för att förverkliga ett alternativ till socialliberalismen inom vänstern – vilket innefattar ett totalt oberoende av Socialistpartiet. Det har varit och förblir den avgörande demarkationslinjen.

Mot slutet av 2006 tycktes LCR vara mycket isolerat inom yttervänsstern. I början av 2007 kandiderade Marie-George Buffet för kommunistpartiet i presidentvalet. Olivier Besancenot ställde upp för LCR och José Bové för några andra yttringar inom yttervänsstern. Besancenots kampanj var politiskt mycket dynamisk och han fick mer än fyra procent av rösterna. Denna dynamik saknades i Buffets kampanj och han fick mindre än två procent av rösterna, ett historiskt lågvattenmärke för kommunistpartiet. Bove's kampanj

var politiskt förvirrad och hade litet inflytande. Trots att han som person är mycket välkänd – eller okänd – fick han bara lite mer än en procent av rösterna.

LCR:S NYA ANSVAR

Efter framgångarna med valkampanjen och med sitt politiska initiativ var LCR den mest betydelsefulla organisationen inom yttervänsstern. Frågan var hur man skulle förvalta framgången. Det var LCR:s ansvar att snabbt ta ett initiativ så att inte det fördelaktiga läget skulle gå förlorat, så som det skett i det förflutna.

Vid mitten av 2007, trots att det politiska test som valen utgjort var över, fanns det ingen möjlighet att nå en överenskommelse med andra politiska organisationer av någon betydelse om att bilda ett nytt antikapitalistiskt parti. I ett läge då ingen maning till enighet kunde komma från organisationernas ledningar så beslöt LCR att ge impulsen till en process som utgick från aktivistnivå, något man inte föreställt sig tidigare.

Massmobiliseringarna har dock inte alltid varit lika framgångsrika. År 2003 genomdrev regeringen förändringar av pensionssystemet trots omfattande protester. Några månader före CPE-striden röstades ett liknande lagförslag igenom – som bland annat tillåter företag med färre än tjugo anställda att säga upp personal utan anledning under de första två anställningsåren.

Det är bland annat dessa politiska kraftmätningar som format en ny generation aktivister, vilka i stor utsträckning söker sig till NPA-processen.

De sociala och fackliga drabbningarna under nittioalet har också inneburit radikala uppbrott från de traditionella fackföreningarna. Redan 1988 ledde uteslutningar av flera lokala fackföreningar ur CFTD (den federation som står socialistpartiet nära), efter att dessa stött vilda strejker inom vård

Var och en som var villig att delta i byggandet av ett nytt antikapitalistiskt parti, som var klart oberoende av socialistpartiet, inbjöds att ansluta sig till lokala kommittéer för bildandet av NPA. Nätverket av kommittéer skulle utgöra grunden för det nya partiet.

Det var tydligt att det fanns ett politiskt utrymme för uppkomsten av ett påtagligt bredare radikalt parti än LCR. Detta visades bland annat av Olivier Besancenots extraordinära popularitet. Han är en mycket kompetent kandidat och talesperson, och det är inte huvudsakligen ett mediafenomen. Att han är brevbarare gör att han inte betraktas som en professionell politiker utan som "en av oss". Hans ålder gör det lätt för ungdomar att identifiera sig med honom. Sist, men inte minst, är han politiskt mycket konsekvent; när han vid 27 års ålder första gången ställde upp i presidentvalet (2002) var han fullständigt okänd, men ingick redan i LCR:s politbyrå. I TV-debatter gör han vanligen mos av yrkespolitiker och regeringsmedlemmar. Folk älskar det.

Ett skäl till att LCR har lyckats ta initiativet till att dra igång NPA, som ofta förbises, är att dess ledarskap har förnyats. Idag har alla de "historiska gestalterna" i LCR lämnat politbyrå (men förblir aktiva) och den nationella ledningen består nu mest av medlemmar i trettio- och fyrtioårsåldern. Det verkar inte vara fallet i de flesta andra organisationer. Med tanke på den radikaliserings som skett bland ungdomen sedan 1990-talet är det en mycket viktig omständighet.

Å ena sidan förnyades LCR medlemskader och med det partiets nätverk. Å andra sidan är LCR fortfarande en organisation formad av sitt ursprung – erfarenheterna från 1960- och 70-talen. Så partiet både kan och måste ge impulsen till skapandet av ett nytt parti som är förankrat i den nuvarande generationens synsätt.

NPA ETT NYTT PARTI

För LCR handlar det inte om att bygga ett större, starkare parti. Målet är att hjälpa till att skapa ett verkligt nytt. Det har skett ett radikalt epokskifte, i och med Sovjetunionens fall och kapitalismens globalisering. Och det har skett ett radikalt generationsskifte; nutidens aktivister har inte samma referenser som "sextioåttorna". Kombinationen av dessa två radikala förändringar har djupgående

ETT BARN AV SOCIALA STRIDER

I april 2006 tvingades den franska regeringen dra tillbaka det kontroversiella lagförslaget om förändringar av de ungas anställningsskydd, CPE-lagen, efter två månaders omfattande protester från studenter och fackföreningar. Den 28 mars demonstrerade mer än tre miljoner mot lagförslaget, som bland annat innebar att anställda under 26 år skulle kunna avskedas utan anledning under de två första åren av anställningen. CPE-striden var bara en av flera omfattande politiska sammandrabbningar utanför den traditionella parlamentariska arenan som mobiliserat stora grupper i Frankrike de senaste två decennierna. I maj 2005 röstade fransmännen nej till EU:s nya grundlag. Många av nej-kampanjens medlemmar och nätverk var desamma som ledde kampen mot CPE.

och postsektorn, till bildandet av federationen Solidaires Unitaires Démocratiques, SUD. Framgångarna för SUD:s antibyråkratiska praktik och inriktning på folkrörelsesamverkan ledde till utbrytningar ur CFTD:s efter de stora strejkerna inom offentliga sektorn i slutet av 1995 och i juni 2003 – grupperingar som valde att bilda liknande fackföreningar och att ansluta sig till SUD.

SUD samarbetar med den globala rättviserörelsen och arbetar aktivt med att organisera grupper som traditionellt hamnar utanför fackföreningsrörelsen som papperslösa invandrare, kvinnor och arbetslösa. Inom förbundet har man regler för hur länge en facklig representant får sitta på sin post för att minimera risken att de tappar kontakten med verkligheten på sina arbetsplatser.

De offentliganställdas strejk mot nedskärningar och försämringar av sociala rättigheter 1995 stöd-

konsekvenser för det politiska tillståndet.

Det är naturligtvis viktigt att hålla de politiska erfarenheterna från de senaste decennierna levande, de många lärdomarna från förra seklet; av imperialismen, stalinismen, etcetera. Hur bygger man nytt utan att förlora det förflutna?

Genom att föra vidare LCR: s arv till ett nytt parti. Genom att också tillföra detta nya parti det bästa från andra revolutionära traditioner från det gångna seklet – från olika marxistiska eller frihetliga traditioner från feministiska och eko-socialistiska rörelser.. Genom att tillföra det nya partiet de erfarna aktivisternas sociala rötter, samtidigt som man breddar dess sociala förankring med erfarenheterna från den globala rättviserörelsen och vågorna av motståndskamp från folket i förorterna, bland invandrare, med flera. Genom att låta det nya partiet tala den nya generationens språk.

Viljan att tillsammans med andra bygga ett brett antikapitalistiskt parti är ingen nyhet för LCR, det siktade man på får flera årtionden sedan. Vad som är nytt är att ta initiativ till en process ”underifrån-upp” och, allra viktigast att helt och hållet införliva epok- och generationsskiftet i det nya partiets vision.

Olyckligtvis är LCR i nuläget den enda ”större” (allting är relativt) komponenten inom yttervännen som är engagerat i NPA-processen. De andra involverade grupperna är betydligt mindre. Faran är således att LCR efter grundandet skulle kunna fortsätta var ett ”parti inom partiet”. För att undvika det har drastiska åtgärder vidtagits. LCR-medlemmar är vanligen i minoritet i styrande organ i de delar av partiet som de facto redan existerar och LCR kommer att upplösa sig själv dagarna före NPA: s grundningskongress. NPA måste bli en social och politisk smältdegel för att skapa sin egen identitet. Det är i nuläget lätt att komma överens politiskt inom NPA-processen och det finns idag inga splittrande frågeställningar, typ ”Sovjetsamhällets natur” (för att ta ett exempel), vilka söndrade yttervännen på sjuttioalet. Men det finns strategiska frågor, med få konkreta svar

des brett i samhället eftersom nedskärningarna slog mot alla. Strejken tematiserade ”medborgarskapet mot marknaden” så effektivt att den franska politiken därefter i stor utsträckning har formats med denna konflikt som mall. Befolkningen i Frankrike är mer skeptisk till nyliberal politik och själva marknadsekonomin än genomsnittet i EU

Segregeringen och klassklyftorna har i Frankrike ökat i särskilt hög grad vilket tar sig flera olika uttryck, från de politiskt oartikulerade och våldsamma upploppen i november 2005 eller periodvis ökat stöd för rasistiska högerpartier som Nationella Fronten, men som också kanaliseras i en antikapitalistisk riktning.

En annan faktor bakom de gynnsamma förutsättningarna för en slagkraftig vänsterrörelse är att Attac som emanerade från Frankrike behållit sin

(hur avvärjnar vi bourgeoisien?) NPA är tvingat att konsolidera sin programmatiska grundval genom egna erfarenheter. Det kommer att ta tid. Vägen framåt leder in i det okända.

Beslutet att upplösa LCR är naturligtvis riskabelt. Men det vore ännu mer riskfyllt att inte ta risken. Vi måste greppa tillfället; att missa den här möjligheten skulle antagligen vara mycket kostsamt för hela yttervännen. NPA ska inte ses som – får inte ses som – ett ”förstorat LCR”, utan som ett kvalitativt nyare parti.

Processen engagerar nu tusentals människor som aldrig tidigare varit medlemmar i något parti. Många anhängare till kommunistpartiet och gräsrotsaktivister ansluter sig också. Om bildandet av partiet i slutet av januari 2009 blir en framgång så kan en del politiska organisationer som i nuläget tvekar att gå med ändra sig.

Men man bör vänta tills grundningskongressen för att kunna utvärdera den långa sträcka vi hittills tillryggalagt – och den långa vägen vi har framför oss. ■

* Vi har valt att konsekvent översätta ”the left of the left” med ”yttervännen”, trots de starkare associationer till marginalisering som vidlåder det svenska uttrycket. Översättarnas anmärkning.

Ur International Viewpoint nr. 406 november 2008
Översättning: Anders Karlsson & Peter Belfrage

struktur och opinionsbildande kraft i högre grad än i andra länder, till vilka rörelsen hastigt spreds (till exempel Sverige) men sedan dess förtvinat.

I de för Frankrike säregna förhållanden som bidragit till framgångarna LCR bör man också framhålla reglerna för TV-tid i samband med presidentvalet, vilka ger alla kandidater - som har lyckats samla de nödvändiga 500 namnunderskrifterna från franska borgmästare – rätt till samma reglerade tid i TV. Detta har uppenbarligen gynnat den folkliga Olivier Besancenot ■

Peter Belfrage

kära läsare

Samma helg vi gör denna röda rummet i Göteborg äger det rum en klimatdemonstration i staden, liksom på ett tiotal andra orter; en av den framväxande klimatrörelsens första landsomfattande aktioner. Klimatrörelsen är ännu i sin linda, och huruvida den kan bli en verklig samhällelig kraft hänger inte minst på hur den kan knyta allianser till andra folkliga rörelser med sin bas i befolkningsmajoriteten.

Nyligen såg vi ett inspirerande exempel på arbetarprotester mot krisens effekter i form av varsel och hot om massarbetslöshet i en betydelsefull facklig manifestation i Umeå. En arbetarrörelse som rör sig bör klimatrörelsen se som en allierad. Trots att, eller kanske på grund av, att dessa protester har sin bas i den klimatförstörande bilindustrin kan broar sökas för samverkan. En nyckel kan vara diskussioner om, och krav på, omställning av de krisande produktionsresurserna till att tillverka exempelvis klimatsmarta transport- och energisystem.

Om vilka strategier klimatrörelsen kan anamma, och vilka den bör avvisa, resonerar Daniel Brandell i sin essä, som utgår ifrån tre viktiga men sinsemellan väldigt olika böcker i frågan som kommit ut under hösten. Artikeln kan förhoppningsvis bli ett bidrag till klimatrörelsens framtidsdiskussioner.

En fråga som dryftas bland människor som engagerar sig i radikala rörelser och protestaktioner är vilken roll politiska partiet spelar för kampen. Hittills har diskussionerna dessvärre mest tvingats utgå från negativa erfarenheter, de etablerade partiernas bromsande eller hindrande inverkan – det må sedan gälla socialdemokraternas sammanväxning med det rådande systemet, tama vänsterparlamentariker eller fossila poststalinsektorer. Rätt många, inte minst unga människor, vänder sig bort från allt vad partier heter. Mer kampinriktade socialistiska partiorganisationer har ofta ännu för svagt inflytande på grund av sin litenhet. Även i länder där folkliga protester och rörelser varit starka har de hittills haft svårt att nå verkligt bred folklig förankring.

I det här numret lyfter vi fram nya erfarenheter från två partibildningsförsök hämtade från olika kontinenter. De har sinsemellan närmast motsatta förutsättningar och utgångspunkter, men med det gemensamt att båda syftar till verkligt massinflytande och att de ställer sig uppgiften att bli politiska verktyg i den kamp som kan leda till ett brott med det rådande kapitalistiska systemet.

Venezuela styrs av en radikal, om än motsägelsefull och ganska toppstyrd regim med president Hugo Chavez i spetsen. Är det möjligt för ett partiinitiativ som lanseras uppifrån att få verklig demokratisk förankring bland fattigbefolkningens gräsrotter? Vilka fallor finns? Det funderar Rolf Bergkvist på i sin artikel.

Det andra exemplet, som sannolikt kan få betydligt större betydelse för debatten här på vår hemmaplan är det underifråninitiativ i Sarkozy-högerns Frankrike som om en dryg månad är tänkt att leda till bildandet av ett nytt antikapitalistiskt parti. Pierre Rousset:s text öppnar för en diskussion om det är specifikt franska omständigheter som gör detta möjligt eller om lärdomarna kan vara mer allmängiltiga.

Dessa spännande händelser kan i bästa fall ge erfarenheter som kan bidra till att förskjuta fokus i debatten om partiets roll; till att också utröna huruvida radikala folkliga rörelser kan nå en fruktbar och ömsesidigt stärkande och demokratisk växelverkan med systemkritiska partier och hur det i så fall kan gynna kampen för ett annat samhälle – samt ge perspektiv och ökande hopp om att ett sådant är möjligt.

Och inte bara möjligt. För om det är någonting den begynnande världsomspännande depressionen och krisen för kapitalismen ställer på dagordningen så är det att ett annat socioekonomiskt system också är fullständigt livsnödvändigt.

/Redaktionen

Klimatstrategier

– teknik, politik och klassintressen

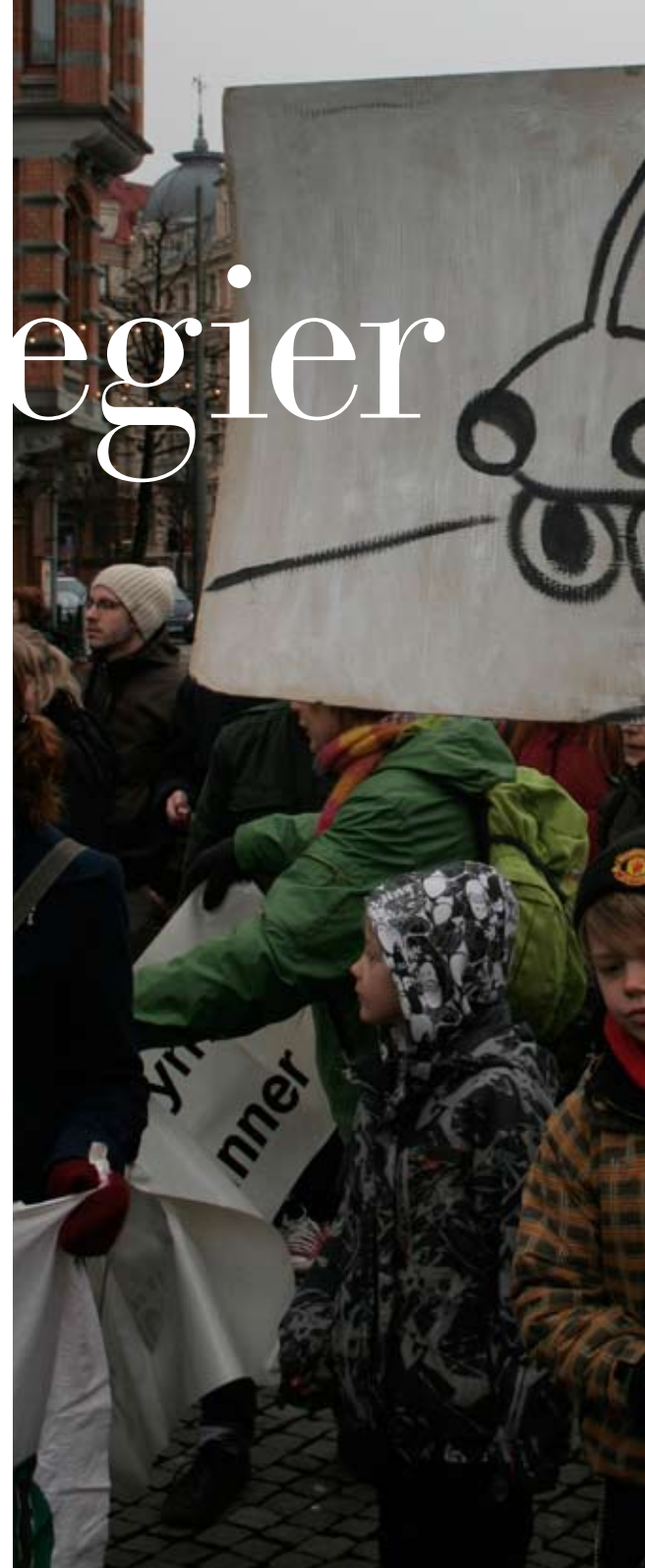
Samhällets olika aktörer och klassintressen börjar positionera sig i klimatfrågan. Oenigheten är stor om vilka insatser som bör göras, vilka lösningar som är effektivast, vad kostnaderna blir och vem som ska betala.

Det menar Daniel Brandell, som i denna essä utgår från tre nyutkomna böcker som behandlar klimatkrisen från olika perspektiv. Han analyserar tekniska, miljömässiga, ekonomiska och politiska aspekter av den nödvändiga omställningen. Hans egen prognos är att den klimatpolitiska utgången slutligen kommer att avgöras av om det finns krafter som kan utmana dagens fossilberoende kapitalism.

Det klimatpolitiska läget börjar klarna. Efter några turbulenta år har även de etablerade partierna och makterna tvingats in i kostymer och former som de verkar kunna framhärda i, och som de kan använda för att formulera sin agenda. Utsläppsminskningssmål har formulerats, strategier börjat skissas upp. Alla motsättningarna är dock långtifrån lösta, och de flesta kostymer sitter rätt illa, vilket resulterar i en förhållandevis stor ambivalens hos makten. Det är långt till enighet om vilket som bör vara det långsiktigt riskfria målet för koldioxidhalten i atmosfären (från 280 till 550 ppm hörs i debatten), vilka insatser som bör göras, vem som skall hålla tillbaka, var insatserna är effektivast, och vad det hela får kosta. Spänningsfältet mellan olika sårbarheter är fortfarande av den storleksordningen att ett tvingande klimatavtal i Köpenhamn december 2009 – ett nytt ”Kyoto-avtal” – allvarligt är i farozonen.

USA, Europa, Kina, Indien, Ryssland, oljestaterna och de fattigare länderna har alla olika intressen. USA pekar på hur man har svårt att bryta ett stort oljeberoende tvärt och att de infrastrukturella satsningarna därmed blir dyra. Indien och Kina anser att de med historiskt små utsläpp och stort fossilberoende inte bör vara de som står tillbaka. Europa, som i viss mån gått längre än omvärlden i alternativa energisatsningar, vill inte att USA-Kina-Indien skall plocka konkurrensfördelar på grund av stora växthusgasutsläpp, men kan tänka sig mindre restriktioner till verkligt fattiga länder. De oljeproducerande länderna ligger naturligt lågt, och Ryssland uppträder minst sagt nyckfullt. Landet har till exempel skrivit under Kyotoavtalet, men först efter en lång tids påtryckningar och kohandel med EU. Parallellt försöker olika klassintressen använda klimatkrisen för att flytta fram sina positioner: kapitalistklassen vill avskaffa industriella och sociala regleringar och få fram satsningar på spetsteknologi inom sina företag, de arbetande klasserna kan peka på hur de ekonomiska och ekologiska orättvisorna följer varandra och är intimt sammanbundna.

De så kallade klimatförnekarna har inte heller gett upp, utan fortsätter genom en utpräglad nålsticktaktik att försöka underminera all form av framåtskridande på området. De har snarast haft något av en renässans i form av ökat utrymme under hösten, som en logisk följd av det mediala konfliktsökandet. Genom att utmåla FN:s klimatpanel IPCC som part i målet och politiskt färgad har man lyckats armbåga sig fram i press

Klimatdemonstration i Göteborg

och TV. Ofta är klimatförnekarna individer utan forskarbakgrund, eller med hemvist i andra discipliner än de klimatologiska. Den vetenskapliga kompetens och tyngd som finns samlad i IPCC är dock mycket större – och de renodlade vetenskapsakademierna är i princip inne på samma spår – och i slutändan borde detta ge utslag, inte minst med tanke på att de mäktigare intressena slutat stödja klimatförnekarna. Men beroende på snabba kast i det klimatpolitiska spelet kan säkerligen vissa intressen känna sig överkörda, vilket leder förnekarna tillbaka in i stugvärmerna.

SPEKULATIVT KLASSINTRESSE

Stefan Fölsters nyligen utkomna *Farväl till världsendergången* är ett gott exempel på den nuvarande ambivalensen hos de kapitalkontrollerande grupperna. Fölster har ett antal år varit chefsekonom på Svenskt Näringsliv, och är en van debattör med ett anseende bakom sig – ofta med välbekanta budskap om hur förtryckta företagare

bild: Per-Olof Larsson

är, och om socialdemokratiens och fackföreningsrörelsen ständiga sabotage mot rikedomssbyggandet och välfärden. När Fölster ger sig in i klimatpolitiken är han dock långtifrån lika systematisk. Det grundläggande resonemanget är att det kanske inte går så illa med klimatet ändå, men om det går illa så är det absolut viktigaste att satsa på tekniska lösningar – absolut inte på ekonomisk återhållsamhet. Och skulle det trots detta gå illa så måste man i förväg planera för att leva i en mycket varmare värld; det behöver inte vara så mycket sämre! Resonemanget lindas in i ett rätt utvecklade katastrofteoretiskt resonemang om vad människor gör i pressade situationer, och förmedlas i kontext av en djup avsky över demokrati i allmänhet och miljörelsen i synnerhet.

EN ARTIKEL AV DANIEL BRANDELL

Artikelförfattaren är kemist, verksam inom energiforskningsområdet. Ingår i röda rummets redaktion.

Detta blir givetvis provocerande läsning. Fölsters "lösningar" om att gemensamt ägande är av ondo (vem skall i så fall äga klimatet?) eller att man inte får lägga alla ägg i samma korg (som om det skulle finnas flera globala klimat!) faller ofta på eget grepp. En del är helt felaktigt, som att den rika världens utsläppsminskningar inte skulle ge något globalt genomslag, eller att kärnkraftens bidrag till svensk energiförsörjning är så stor att den i princip är omöjlig att ersätta. Ytterligare annat är okunnigt, som att beskriva miljörelsen som en stor anhängare av de mindre lyckade biobränslena. Därtill finns djupt spekulativa inslag, som att en fördyrad olja och utsläppstak i delar av världen automatiskt kommer att leda till en i princip lika stor förbränningsökning i den resterande världen. Bland det mest uppseendeväckande är hans positiva syn på att de ändrade ekosystemen till följd av den stigande temperaturen inte är av ondo. Detta är en total nonchalans av de gigantiska mänskliga katastrofer som står på dagordningen vid de allt häftigare vädervängningarna, intensivare och längre torrperioderna och de smältande glaciärerna. Det finns inga möjligheter att den stora mänskliga populationen skulle kunna möta de tvåra kasten som följer av en flergradig uppvärmning, men det verkar Fölster bry sig lite om.

På ett intrikat sätt landar Fölsters logik i att sätta sig på tvärs mot den fundamentala insikten att billigt fossilbränsle och hög tillväxttakt leder till större klimatpåverkan. Billigare bränslen leder tvärt om, genom att hjulen snurrar snabbare, till rikare samhällen, och det är rika samhällen som visat sig bäst på att sänka sin klimatpåverkan. Konsumera mera är Fölsters recept, särskilt lyx. Sambandet mellan ökad rikedom och minskande klimatpåverkan är han dock inte ensam om att betona, det upprepas ofta i media. Tanken är att i rikare samhällen produceras mer tjänster och mindre varor, och att detta kräver mindre energi. Den teknologiska kompetensen utvecklas också, så att energibesparingar kan göras. Vidare lägger man mer pengar på lyx istället för massproduktion, vilket också ger mindre ekologiska avtryck. I en läsvärd men otillräckligt uppmärksam rapport från i år av Sandro Scocco och Eva Alfredsson på Institutet för Tillväxtpolitiska Studier (ITPS), *Konsten att nå både klimatmål och god tillväxt*, reses dock frågetecken inför detta samband; den så kallade miljökurvan. Sambandet mellan inkomst och utsläpp visas i rapportens empiriska studier snarare vara linjärt – alltså att energikonsumtionen ökar i samma takt som inkomsten. Därmed faller stora delar av Fölsters resonemang. En liknande bild får man också från Naturvårdsverket nyutkomna rapport *Konsumtionens klimatpåverkan*, där det blir uppenbart att de svenska växthusgasutsläppen blir betydligt större om man utgår från konsumtionen istället för produktionen. Även om Sverige lyckats få ned produktionen av växthusgaser (och det marginellt), motsvaras det med råge av att mycket av den nedsmutsande och energikrävande aktiviteten flyttats utomlands.

Att påstå att Fölster representerar ett klassintresse är att slå in öppna dörrar. Boken är främst ett försvar av överklassens rätt att fortsätta sin livsstil, ett hyllande till det fria företagandet inom

spetsteknologin, och han viker inte en tum från den tillväxtideologi som försatt mänskligheten i det uppkomna problemet. Boken är snarare fascinerande i sin nyliberala ortodoxi: kartan stämmer uppenbarligen inte med verkligheten, nå då får verkligheten anpassa sig! Fölsters text innehåller nämligen en rad exempel på marknadsmisslyckanden på miljöområdet, som är direkt beroende av hur den nyliberala agendan utformats: exempelvis att ett fossilbränsleöverskott leder till fallande priser, eller att minskad arbetstid leder till mindre resurser för skola och sjukvård. Med en planhushållning hade ju detta inte alls behövt bli resultatet!

ENERGIOMSTÄLLNING

Christian Azar, professor i hållbara energi- och materialsystem vid Chalmers tekniska högskola och medlem i IPCC, har i sin bok *Makten över klimatet* en mer akademisk och mindre kontroversiell syn på klimatkrisen. Han fokuserar i likhet med Fölster på de tekniska lösningarna, men istället för en blåögd teknikoptimism är det snarare en försiktig realism grundad på vetenskapligt kunskande som förmedlas. Denna realism är dock inte opolitisk, utan lämnar utrymme för olika tolkningar.

Det är energisystem som Azar kan bäst, och den pedagogiska framställningen av läget inom olika energisektorer är bokens styrka. För energiomställningen till förnyelsebara energikällor är en enorm utmaning för samhället: de fossila bränslena står för över 80 procent av den globala energiproduktionen idag, och av den resterande delen är kärnkraftens andel inte obetydlig. Att hoppas på mirakellösningar i form av fusionsenergi är uteslutet; inte ens fusionsenergins anhängare tror att det kommer att ta mindre än 40 år att få ut el från anläggningar i några större kvantiteter, och även då är det osäkert om reaktorerna inte kommer att bli för dyra och farliga.

Först och främst finns stora energibesparingar att göra, menar Azar. Under de senaste hundra åren har energieffektiviteten ökat två till fyra gånger inom betydande produktionssektorer som stål, konstgödsel och el. Här finns mycket mer att hämta, och dessutom en samhällelig bredd i stödet för besparingarna – företagen inser helt enkelt att det finns pengar att tjäna. Bättre isolerade bostäder är ett annat näraliggande och billigt exempel, liksom att ta till vara värmen från kylsystemen vid elproduktion från bränslen, så kallad kraftvärme.

KLIMATAKTION

www.klimataktion.org

Ett generellt problem här är dock att den energi som sparas sänker energipriserna, och därmed håller energianvändningen konstant – ”rebound-effekten”. Därför, menar Azar, måste ett strikt tak för utsläppen komplettera eventuella tekniska landvinningar.

Vidare finns en stor potential i flera biobränslen. Huvuddelen av världens biobränslen används idag på traditionellt sätt i utvecklingsländer, med stora energiförluster och hälsoproblem som följd. Tekniskt är det möjligt att ställa om denna energiproduktion till att baseras på pellets eller flis istället. Kan man dessutom ta tillvara restflödena från jordbruket, skogsindustrin och hushållen, så kan ytterligare flera procent av jordens energiförsörjning uppfyllas. Flera studier pekar på att potentialen är stor för bioenergin, att den kanske kan komma upp i nivå med dagens oljeproduktion. Men detta är ett komplext energislag, där flera varianter har brister i koldioxidneutraliteten (det vill säga bidrar med växthusgaser i produktionen), dras med stora energiförluster och dessutom påverkar tillgången och priset på mat. Om man undantar sockerrörsetanol och utvinning av biogas ur avfall (som dock är en begränsad resurs) så är exempelvis de flesta biodrivmedel för fordon mycket tveksamma, menar Azar. Just inom transportsektorn verkar han till och med anse att man nog får förvänta sig fortsatt oljeanvändning – elbilar lär öka beroendet av el snabbare än vad produktionen av alternativ el hinner utvecklas, och vätgasbränsleceller dras med höga kostnader och problematisk infrastruktur. Istället krävs

massiva satsningar på kollektivtrafik och mindre bränsleslukande fordon.

Vind-, vatten- och solkraft har inte biobränslenas problem, och har sammantaget en helt enorm potential, teoretiskt sett – bara en bråkdel av den vind- och solenergi som skulle kunna utnyttjas räcker långt för att klara av världens samlade energibehov. Att konvertera solenergi direkt till elektricitet istället för att gå omvägen över biomas är också mycket mer energieffektivt. Och inte minst vindkraft breder nu ut sig mycket snabbt: 20 procent per år under perioden 1995–2007. Ändå svarar den fortfarande bara mot några promille av den samlade energiproduktionen. Solenergin ligger ytterligare några steg bakom vindenergi och biobränslen, men även här är går utvecklingen framåt, med Tyskland som tydligt föregångsland. Å andra sidan är det också en lång väg kvar att vandra för solenergin: om tillväxten för solceller ligger på 25 procent per år kommer det att ta nästan tre decennier innan de producerar tio procent av världens energi. Den konventionella vattenkraften står för en betydande del av den förnyelsebara energiproduktionen idag (drygt två procent av den totala energiproduktionen i världen). Här är utvecklingspotentialen mycket lägre – kanske 50–100 procent enligt Azar – men en sådan ökning innebär stor lokal påverkan på ekosystemen. Den kan förvisso kompletteras med mindre konventionell form av energi från haven, men de bidragen är svårare att sätta om. Problemet med flera av de förnyelsebara energikällorna är att de saknar egna energilagringssystem (vatten-

kraften undantaget), och att energiproduktionen därför varierar mycket mer än konsumtionen. Lagring av energi (batterier, vätgasproduktion, tryckluft) är tyvärr ofta kostsamma och innebär energiförluster i sig.

FÖRRÄDISKA KOSTNADSPROGNOSENER

Azar har även positionerat sig i den kärnkraftsdebatt som blossat upp i klimatkrisens spår. ”Kärnkraften tycks behöva klimatet mer än vad klimatet behöver kärnkraften” är hans slutsats, även om han öppnar för fortsatt användning under en övergångsperiod. För det är enligt Azar främst hotet från kärnavapenspridning, de stora investeringskostnaderna och uranbristen som är problemen, inte bristen på klimatneutralitet i den samlade kärnkraftstillverkningen. Här har han visst stöd av det tyska Öko-institutet – som verkligen inte kan klassas som kärnkraftsvänner – som i sin studie *Comparison of greenhouse-gas emissions and abatement costs of nuclear and alternative energy options from a life-cycle perspective* gjort en fullständig livscykelanalys för kärnkraften, och där redovisar att den i vissa fall slår även förnyelsebara energikällor i koldioxidneutralitet. Effektiviteten i kärnkraften är beroende av halten av uran i malmen, och processen skulle kunna bli mycket mer effektiv om kärnkraftsel användes istället för kolkraft vid anrikningen. Till skillnad från hans inställning till kärnkraft är Azar snarare försiktigt positiv till lagring av växthusgaser vid el- och kraftvärmeproduktion i stora anläggningar, alltså att lagra koldioxiden

bild: Peter Belfrage

under jorden. Detta är dock också förknippat med stora kostnader samt stora risker för läckage, och det går att ifrågasätta om inte tillgången på "säkra" lagringsutrymmena (som naturgasfält) på längre sikt är begränsade.

En mer problematisk del av Azars framställning är hans upprepade återgivning av hur mycket energiomställningen kommer att kosta. Ofta anges summor i storleksordningen 1 000-20 000 miljarder dollar, varierande beroende på hur mycket man accepterar att koldioxidhalten i atmosfären tillåts stiga. I en artikel i *Ecological Economics* från 2002, skriven tillsammans med Stanford-klimatologen Stephen Schneider, så redovisar Azar sin prognostiserade beräkning: med en förväntad tillväxttakt på två till tre procent årligen, så betyder denna kostnad ingenting under en tidsperiod av hundra år. Azar är inte ensam om detta räkneseende. Den brittiska Stern-rapporten och IPCC har gjort liknande beräkningar, och inför lanseringen av *World Energy Outlook 2008* säger en talesman från International Energy Agency (IEA), Nobuo Tanaka, att det räcker med investeringar i storleksordningen av någon procent av den globala BNP för att en begränsning till 450 ppm-målet (som förvisso är otillräckligt) ska uppnås. Fölster, å sin sida, tar dessa prognoser till intäkt för att man inte behöver göra något drastiskt nu – varför ta den ekonomiska smällen tidigt, om man är rikare i framtiden? Hela synsättet är förädliskt, och inte helt lätt att tränga igenom. För det första är kostnadsberäkningarna behäftade med mycket stor osäkerhet. Det finns dessutom

ingenting alls utom historiska erfarenheter som talar för framtidsscenario med ett par procents tillväxt årligen. Dessa historiska erfarenheter är i sin tur helt grundade på användandet av billig fossil energi; oljekriserna på sjuttioalet har visat vad en energichock ger för effekt på det kapitalistiska systemet. I praktiken existerar ett direkt samband mellan den hittillsvarande ekonomiska tillväxten och ett överutnyttjande av jordens ändliga resurser. Till detta kommer att befolkningsökningen inte ger vika – de flesta prognoser landar på nio miljarder invånare kring år 2050, som alla kommer att helt rättmätigt vilja ha sin beskärda andel energikonsumtion. Detta pockar på en snabbare energiomställning än vad alternativen hinner med, vilket istället resulterar i en reell energikonsumtionsminskning. Detta kan i sin tur leda till negativ tillväxt – vilket därmed sätter hela kapitalismens överlevnad på spel, och kan resultera i omfattande katastrofer. Den samtidiga parallella ekonomiska krisen som just nu skakar världen lär också göra sitt till för att försvåra situationen för optimisterna.

Det kan förvisso tyckas sympatiskt att försöka hävda att omställningen inte hotar dagens livsstil genom alltför stora kostnader. Men synsättet leder fel. Istället för de prognostiserade ekonomiska beräkningarna så borde det ekologiska samspelet vara grunden för energiproduktionen. Minskningarna av koldioxid måste till; kostnaderna är en andrahandsfråga – och det är istället omfördelningen av resurser som är det väsentliga.

KLIMATPOLITIK

En betydande del av Azars bok behandlar klimatpolitik. Mycket av detta är sympatiskt: Azar oroar sig för kol- och oljeindustrins makt, för de militära rustningarnas bränsleslukande satsningar och för cyniska makthavare i den rika delen av världen. Han har en sympatisk inställning till miljörörelsen och till sociala rörelser i tredje världen, och en stor förståelse för frustrationen hos de jordens fördömda som saknar en materiell standard värd namnet. Han är medveten om att ett individuellt agerande utifrån en privatmoralisk övertygelse är bedrägligt tilltalande som politisk linje; att det som verkligen krävs är politiska styrmedel i klimatpolitiken. Hans tänkande frigör sig emellertid inte från det nuvarande systemets ramar, utan måste anses vara en plädering för en traditionell "borgerlig" miljöpolitik: koldioxidskatter, handel med utsläppsrätter och så kallade Clean Development Mechanism-projekt (CDM), vilket innebär att rika länder "klimatkompenserar" genom gröna investeringar i fattigare länder. Denna politik fungerar ju så till vida att utsläppen faktiskt begränsas. Sverige är ett exempel på det; koldioxidavgiften från 1991 har gjort biobränslen relativt sett billigare och därför har utsläppen minskats något. Som Socialistiska Partiet konstaterar i sin nyss antagna klimatresolution: "Borgerlig klimatpolitik är ofta bättre än ingen klimatpolitik alls". De borgerliga åtgärderna leder dock generellt till att ett fåtal rika kan behålla sin livsstil – förvisso till högre kostnader – medan massorna tvingas lägga om sin. Den som påpekar denna orättvisa

avfärdas av Azar som ett "särintresse".

Rikard Warlenius nyutkomna bok *Utsläpp och rättvisa* innebär en djupdykning i de olika utsläppsminskingsmodeller som utvecklats under de senaste åren, och som förekommer i dagens debatt. Hans utgångspunkt ligger nära Azars: resurserna i världen är så ojämnt fördelade att merkostnaderna för hållbar utveckling inte är tillgängliga för utvecklingsländerna. Valet för dem står ofta mellan fossilbaserad utveckling eller ingen utveckling alls, vilket gör att det är de rika länderna som måste betala mellanskillnaden. Frågan är då hur detta skall gå till.

Warlenius avfärdar Kyotoprotokollet, som är tänkt att minska utsläppen av växthusgaser med 5,2 procent mellan 1990 och perioden 2008-2012. Det innebär förvisso en del kvantifierade åtaganden, men eftersom undertecknarländerna är så få (38 stater) leder det inte långt. De vägledande principerna är mycket oklara, och snarast resultatet av förhandlingskompromisser. Vidare ingår CDM-lösningar och internationell handel med utsläppsrätter, vilket gör trycket mycket mindre på de länder som inte klarar att ställa om sin energiförsörjning. Att referensåret sattes till 1990 innebär dessutom att länderna i Östeuropa, vilka alla drastiskt minskade sina utsläpp åren efter Berlinmurens fall, inte ens om de ansträngde sig skulle kunna komma upp i 1990 års nivåer, vilket gör att de istället kan sälja av sina generöst tilltagna utsläppsrätter. Kyotomålen kommer förvisso att uppfyllas, men det beror främst på Sovjetekonomins kollaps i början av 90-talet, inte på framgångsrika åtgärder. Inte heller Färdplan Bali från 2007 förmådde ändra situationen i grunden; alla sifferpreciseringar för utsläppsminskningar stupade på motstånd från USA, Kanada, Ryssland och Japan. Siktet är istället inställt på mötet i Köpenhamn 2009 – det är då det gäller.

GLOBALT TAK

För att säkra en utsläppsminskning i Köpenhamnsavtalet krävs ett globalt tak för utsläppen – alla modeller som inte innehåller ett sådant riskerar enligt Warlenius "läckage" av olika slag. När väl taket är satt flyttas diskussionen till fördelningen av bördorna. Här existerar redan välutvecklade per capita-modeller, men också alternativa modeller som allokerar utsläppsrätter i förhållande till BNP (Vattenfall har utvecklat en sådan). Utöver dessa finns också flerstegsmodeller, där länder i takt med sin ekonomiska utveckling kvalificerar sig för allt striktare åtaganden. Internationell handel med utsläppsrätter sätter dock en del av fördelningen enligt sådana principer ur spel, och ersätter denna med prismekanismer. Koldioxidskatt å sin sida bygger inte på någon fördelning av bördorna för omställningen över huvud taget.

Ett problem med de flesta modeller för utsläppsminskningar är att de skiljer på fattiga och rika länder, och inte på fattiga och rika individer i de olika länderna. Sådana modeller existerar dock, och Warlenius anser avslutningsvis i sin bok att en av dessa är mest lämplig att föra fram i Köpenhamn: Greenhouse Development Rights eller Växthusrättigheter. Här skall bara individer över en viss inkomstnivå minska utsläppen och betala

för de nödvändiga åtgärderna. Dessa individdata aggregeras sedan till nationsnivå för att bestämma den totala utsläppsminskningen. Individuella utsläppsrätter, som klimatrörelsen ofta förespråkat, avfärdar dock Warlenius med att de inte är tillämpliga på den internationella nivån. Ändå är det nog dessa som har störst potential att klargöra de politiska skillnaderna och kunna utvecklas i systemkritisk riktning.

Individuella utsläppsrätter är i princip samma sak som ransonering. I princip samtliga de modeller som finns utvecklade tänker sig att dessa kvoter är köp- och säljbara på en marknad, och att de därmed fungerar som en ny valuta med flytande växelkurs. Här kan således rika individer köpa sig fria, men till skillnad från koldioxidskatt så är det inte staten som då får intäkterna, utan de går

direkt till individer som lever kolsnålt, vilket oftast är låginkomsttagare. Enligt olika beräkningar för Storbritannien skulle 70-80 procent i de fattigare inkomstdecentilerna därmed bli "vinnare", medan siffrorna är de omvända för de rikare decentilerna. Trots denna progressivitet finns rättviseproblem eftersom koldioxidförbrukningen varierar mycket inom inkomstgrupperna: inte minst många landsbygdsbor bland låginkomsttagarna skulle drabbas på grund av mer bilåkande och mer energislukande uppvärmning av bostäderna, men detta kan så klart kompenseras för.

Vid sidan av den reella omfördelningen tydliggör de individuella utsläppsrätterna dessutom klasskillnaderna – ett nästa steg från den politiska vänsterns idébyggare kan bli att göra färre och färre rättigheter köp- och säljbara (exempelvis rät-

Bild: Per-Olof Larsson

ten att konsumera vissa energikrävande basvaror), vilket närmar sig ett socialistiskt fördelningssystem. Warlenius varnar för att detta ger upphov till svarta marknader, men det kan undvikas genom att dessa delar av ekonomin helt undandras marknadsmekanismerna och fördelas utifrån behovsprövning. En större fara är då snarare att individuella utsläppsrätter kan behöva kopplas till en allt mäktigare övervakningsapparat. Å andra sidan finns denna apparat redan: i princip varje

ekonomisk transferering registreras elektroniskt. Kopplar man bara samtliga transfereringar till ett individuellt "koldioxidkonto" behöver det inte vara så värst mycket krångligare. Det vore olyckligt om vänsterns skräck för övervakningen skulle göra att de mer suddiga och mindre rättvisa modellerna föredrogs.

I alla modeller som försöker kombinera utsläppsminskningar med samlade inkomstökningar föreställer man sig emellertid att denna kombination

är fullt möjlig genom bättre teknik och ändrade konsumtionsmönster. Som ITPS-rapporten visar är detta dock långt ifrån dagens situation där inkomst och utsläpp är starkt korrelerade. Detta är ett resultat av hur dagens kapitalism strukturerats, med kapital knutet till energiintensiv produktion av varor i stora volymer och långa serier. Ett globalt utsläppstak blir om sambandet mellan inkomst och energikonsumtion kvarstår då i sin förlängning ett tak för tillväxten i ekonomin, och allokeringen av utsläppsrätter en gigantisk omfördelningsapparat. Kapitalismen kommer givetvis inte långsiktigt att acceptera ett sådant tak; det strider mot systemets funktionssätt. Står då världsmakterna beredda att sätta pennan under sin egen dödsdom i Köpenhamn om ett år? Knapast. Den klimatpolitiska utgången lär slutgiltigt avgöras av om det finns krafter som kan utmana dagens fossilbränsleberoende kapitalism. Det finns delar av kapitalet som är mindre energiberoende, och där avkastningsnivåerna skulle bli konkurrenskraftiga med ett utsläppstak. Även om strukturmöndlingen lär bli krisartad – och därmed innebära stora tragedier för arbetande människor inom systemet – är det inte omöjligt att det kan uppstå en lågenergibaserad produktion av varor och tjänster som går att sälja på en kapitalistisk marknad. Dessa "gröna" kapitalistiska grupper lär mötas av stenhårt motstånd från de delar av klassen som är knutna till fossilbränsleanvändningen, vilka idag har betydande maktpositioner. Men redan idag syns tydliga tecken på hur flera politiska makthavare börjar omorientera sig från en grupp kapitalister till en annan; bara det faktum att världens mest oljeindustrivänliga regering någonsin i västvärlden, Bush-administrationen, börjat omformulera sig i klimatfrågan är ett tydligt tecken. Utgången av denna inomkapitalistiska styrkemätning mellan olika delar av kapitalet som lär bli följden av höjda energiskatter och strikta utsläppstak är omöjlig att avgöra på förhand. Men i striden kommer också finnas möjligheter för antikapitalistiska krafter att hävda sig och sätta sin egen agenda. För att den kampen skall bli framgångsrik kommer det krävas att dessa krafter inte allierar sig med vare sig fossilbränslekapitalet (i syfte att slå vakt om jobben när krisen breder ut sig, eller för att hålla fast vid etablerade konsumtionsmönster) eller det mer energisnåla kapitalet (i syfte att rädda miljön till vilket pris som helst), utan istället formulerar en socialistisk klimatpolitik. ■

Litteratur:

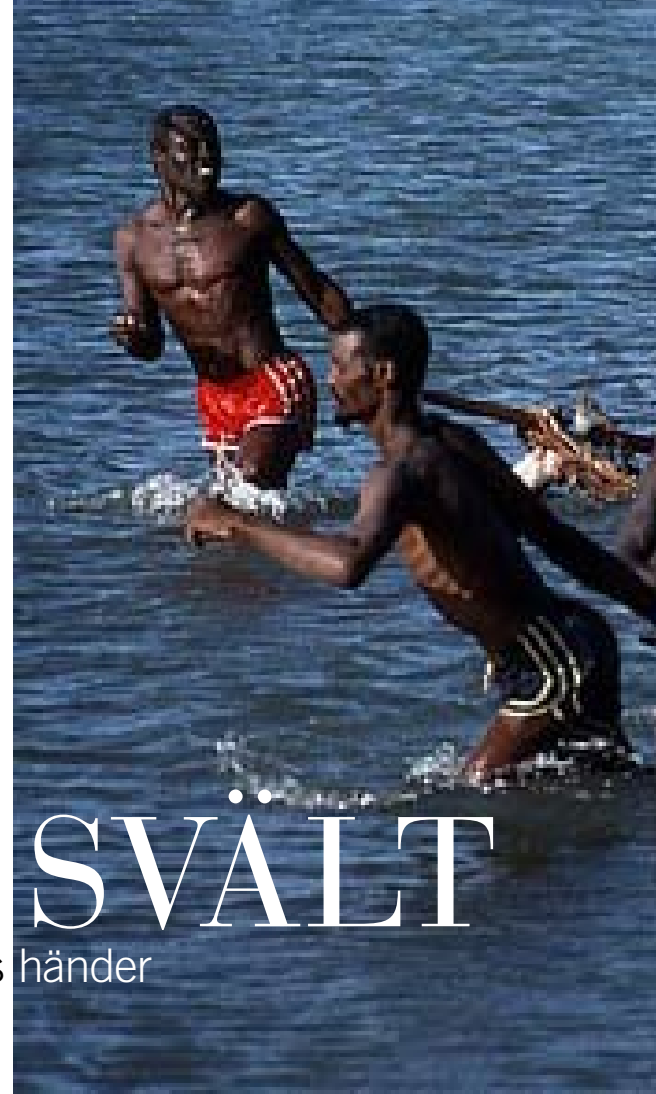
Christian Azar, *Makten över klimatet*, Albert Bonnier Förlag, 2008.
 Christian Azar, Stephen Schneider, *Are the economic costs of stabilising the atmosphere prohibitive?*, Ecological Economics, 42 (2002) 73-80.
 Stefan Fölster, *Farväl till Världsundergången*, Albert Bonnier Förlag, 2008.

Rikard Warlenius, *Utsläpp och rättvisa*. Redogörelser för klimatsäkra, rättvisa och effektiva utsläppsminskningar, Cogito, 2008.
 Konsumtionens klimatpåverkan, Naturvårdsverket, 2008.
 Comparison of greenhouse-gas emissions and abatement costs of nuclear and alternative energy options from a life-cycle perspective, Öko-Institut e.V., 2006.
Konsten att nå både klimatmål och god tillväxt. Underlag till en

klimatstrategi för EU, Institutet för tillväxtpolitiska studier, 2008.
Klimatresolution för Socialistiska Partiet, 2008.

FRAMBRINGAD SVÄLT

-en ny våg av livsmedelskolonialism tar maten ur de fattigas händer

Trots att nästan alla länder i de fattigare delarna av världen idag uppnått sin formella självständighet hänger de fortfarande i hög grad fast i ojämlika relationer med den rika världen och sina forna herrar. I takt med globaliseringens framfart och varnande indikationer om resursbrister har ofta dessa tendenser accentuerats. I denna artikel exemplifierar George Monbiot en ny tid som på ett ruskigt sätt – om än med till viss del andra metoder – påminner om gamla tiders rofveri och underordning

I sin bok *Late Victorian Holocaust* berättar Mike Davis historien om svälten som förödde Indien på 1870-talet. Hungern bröt ut när torka orsakad av väderfenomenet El Niño slog ut grödan på den indiska högplatån. Alltmedan svälten spreds såg den brittiske vicekonungen, Lord Lytton, till att säkerställa en rekordstor veteexport till England på 640 miljoner ton. Mellan 12 och 29 miljoner människor dog medan Lytton levde i den mest extravaganta imperieprakt, vilket bland annat innefattade beställandet av "den mest överdådiga och kostsamma" måltiden i världshistorien." Bara Stalin förorsakade en jämförbar hungerkatastrof.

Nu försöker en ny Lord Lytton åstadkomma ännu ett brutalt livsmedelsrofferi. Som gäst i Tony Blairs hov gav Peter Mandelson ofta intrycket av att han var beredd att göra vad som helst för sin husbonde. Idag är han EU:s kommissionär för handelsfrågor*. Från sina kontor i Bryssel och Strasbourg hoppas han kunna tvinga fram ett avtal vars följdverkning blir att maten rycks ur händerna på en del av världens fattigaste människor.

Befolkningen i Senegal får sjuttio procent av sitt proteinintag från fisk. Det är en befolkning som befinner sig nära botten i tabeller över levnadsstandardsindex (HDI). En sjättedel av den arbetande befolkningen jobbar i fiskeindustrin, ungefär två tredjedelar av dem är kvinnor. Under de senaste tre årtiondena har levnadsbetingelserna rasat samman, som en följd av att andra länder plundrat Senegal på dess tillgångar.

EU har två stora problem med fisket. Det ena är att de egna fiskeflottorna inte längre kan möta efterfrågan, delvis som en följd av misskötsel. Det andra är att regeringarna inte konfronterar fiskelobbyn, att de inte helt enkelt ser till att de

överdimensionerade fiskeflottorna krymper. EU har försökt lösa båda problemen genom att skicka sina fiskare till Västafrika. Sedan 1979 har man slutit avtal med Senegals regering, som ger EU:s fiskeflottor tillgång till dess vatten. Följden har blivit att de marina ekosystemen utanför Senegals kust drabbats på samma sätt som de europeiska. Mellan 1994 och 2005 minskade fångsten i Senegals farvatten från 95 000 ton till 45 000 ton. Utkonkurrerad av europeiska trålare förtvinar den inhemska fiskeindustrin; antalet båtar som används av lokalbefolkningen har minskat med 48 procent sedan 1997. I en rapport från ActionAid om skövlingen framgår att i familjer som försörjer sig som fiskare, vilka tidigare åt tre mål mat om dagen, äter man nu ett eller två. När priset på fisk stiger ökar hungern också bland kunderna. Samma sak händer i alla Västafrikanska länder med vilka EU har fiskeavtal. I utbyte mot ynkliga summor utländsk valuta brandskattas ländernas viktigaste proteinkälla. Regeringen i Senegal inser detta och år 2006 vägrade man att förnya sitt fiskeavtal med EU. Men Europas fiskare – huvudsakligen från Frankrike och Spanien – har hittat sätt att kringgå fiskeförbudet. De registrerar sina båtar som senegalesiska och köper lokala fiskares kvoter eller köper direkt upp fångster från lokala båtar. Det innebär att de kan fortsätta ta upp Senegals fisk utan skyldighet att leverera fångsten i landet. Profiten realiserar när fångsten säljs i Europa.

Mandelsons avdelning försöker förhandla fram ett avtal om ekonomiskt partnerskap med de afrikanska länderna. Enligt planeringen skulle förhandlingarna vara avslutade mot slutet av förra året men många länder, däribland Senegal, har vägrat slutföra dem. Avtalen hävdar att europeiska bolag har rätt att fritt etablera sig på afrikanskt territorium och få samma villkor som inhemska

bolag. Det innebär att världsländet inte har rätt att ha skilda regler för egna företag och europeiska bolag. Senegal skulle vara förbjudet att försäkra sig om att dess marina tillgångar används av den egna fiskeindustrin och till att föda den egna befolkningen. De knep som de europeiska trållarna idag använder skulle bli lagliga.

FN:s ekonomiska kommission för Afrika har beskrivit förhandlingarna som "inte tillräckligt omfattande". De lider av "brist på transparens" och, från de afrikanska staternas sida, "brist på kapacitet att hantera den juridiska komplexiteten." ActionAid visar att Mandelsons avdelning har struntat i dessa problem, ökat trycket på tveksamma länder och "gått vidare i förhandlingarna i en mycket snabbare takt än vad de [afrikanska länderna] kan hantera." Om dessa avtal påtvingas Västafrika så kommer Lord Mandelson vara ansvarig för en ny, av dagens imperium frambringad svält.

Detta är ett exempel på den livsmedelskolonialism som återigen kommit att bestämma relationerna mellan rika och fattiga länder. När den globala tillgången på livsmedel tryter drivs rika konsumenter in i konkurrens med de hungrande. I mitten på augusti publicerade Världsnaturfonden en rapport om Storbritanniens indirekta vatten-

EN ARTIKEL AV GEORGE MONBIOT

Artikelförfattaren är journalist och miljöaktivist. Han har skrivit böckerna *Heat: how to stop the planet burning* (Penguin Press, 2006) och *The Age of Consent: a manifesto for a new world order* (Flamingo, 2003). Han är återkommande krönikör i den engelska dagstidningen *The Guardian* (www.guardian.co.uk). Hans artiklar finns samlade på www.monbiot.com

konsumtion – som den finns nedlagd i maten vi köper. Vi köper till exempel en stor del av vårt ris och vår bomull från Indusdalen där merparten av Pakistans bästa jordbruksmark ligger. För att möta efterfrågan på jordbruksprodukter töms dalens vattenreservoarer i snabbare takt än de återfylls. Samtidigt har smältvattenströmmarna från Himalaya minskat, förmodligen som en följd av klimatförändringar. I vissa områden utsöndras salt och andra för grödorna skadliga ämnen i den allt svagare vattencykeln, vilket leder till att jorden blir obrukbar för odling. Grödorna vi köper säljs till största delen på den fria marknaden, men dess oredovisade kostnader drabbar helt och hållet Pakistan.

Det är känt att länder i Mellanöstern, framförallt Saudiarabien, försöker garantera sina framtida behov av livsmedel genom att köpa upp jord i fattiga länder. Financial Times rapporterade nyligen att Saudiarabien vill etablera en rad jordbruksanläggningar utomlands, var och en med en areal på över 100 000 hektar. Avkastningen kommer inte att bjudas ut till försäljning på plats, utan skeppas direkt till ägarna. Financial Times, som vanligen argumenterar för försäljning av allt tänkbart, skummar av raseri över "mardrömsscenarioet att den hungrande lokalbefolkningen tvingas åse hur skördar transporteras från befästa farmer". Genom "hemliga bilaterala avtal", rapporterar tidningen, "hoppas investerarna kringgå alla eventuella handelsrestriktioner som världsländet kan tänkas försöka införa vid ett krisläge."

Både Etiopien och Sudan har erbjudit oljeländerna hundratusentals hektar mark. Det är enkla åtgärder för de korrupta regimerna i dessa länder: i Etiopien hävdar staten äganderätten till merparten av jorden, i Sudan förvandlar ett kuvert som passerar rätt skrivbord, som genom ett trollslag,

andra människors egendom till utländsk valuta. Men 5,6 miljoner sudaneser och tio miljoner etiopier är för närvarande i behov av livsmedelshjälp. De avtal som deras regeringar ingår kan bara förvärra svälten.

Det här innebär inte att fattiga länder inte ska sälja mat till de rika, för att komma ur sin situation måste de öka sin köpkraft. Det betyder ofta att sälja jordbruksprodukter, och att öka deras värde genom att förädla dem lokalt. Men det finns ingen rättvisa i de transaktioner som jag beskrivit. Där man förr använde kanonbåtar och sepostrupper (britternas inhemska hjälpstyrkor i Indien, översättarens anmärkning), använder de rika länderna nu kontokort och advokater för att stjäla maten från de hungrande. Kapplöpningen om resurser har börjat, men – åtminstone i det korta perspektivet – kommer vi knappt att lägga märke till det. Den rika världens politiker kommer att skydda sig mot resursbristens politiska kostnader, även om det innebär att andra människor måste svälta. ■

* Sedan texten skrevs har Mandelson avgått som kommissionär och är nu näringsminister i Gordon Browns regering. Förhandlingarna om de avtal som texten nämner är inte avslutade och har inte ändrat karaktär. (övers. anm)

Ur *The Guardian* 28/8-2008
Översättning: Peter Belfrage

För artikel med fullständig notapparat se www.rodarummet.org

STÖD

Plusgirot:

13 04 07-0

VENEZUELA

– Chavez styre tio år, vart leder revolutionen?

Ena dagen lovas borgarklassen skattelättnader, andra dagen kungörs beslut om förstatligande av landets cementindustri och ett antal nyckelföretag inom livsmedelssektorn. Utvecklingen i samhällsomstöpningen Venezuela kan verka motsägelsefull och svår-förståelig. Och hur ska det sociala välfärdsuppbygget finansieras nu efter oljeprisets skarpa ras? Rolf Bergkvist avsynar en revolutionär process som, trots alla paradoxer och bakslag, fortfarande utvecklas.

Den 6 december var det 10 år sedan Hugo Chavez vann presidentvalet i Venezuela med 56,2 procent av rösterna. Han vann valet med löften om förändringar för den fattiga befolkningsmajoriteten, revolutionära förändringar. Efter ett decennium är det möjligt att göra en första balansräkning över vad som uppnåts.

Med ett 30-tal sociala reformprogram ("misiones") har gratis sjukvård, hälsovård och utbildning införts för den fattiga majoritet, som tidigare befann sig i ett totalt samhälligt utanförskap vad gäller dessa mänskliga rättigheter. Från 1998 till i år minskade fattigdomen i landet från 50,4 procent till 33 procent. Arbetslösheten har sjunkit till 6,3 procent, den lägsta noteringen på flera decennier. Minimilönen är den högsta i hela Latinamerika. Det är dessa revolutionerande förändringar i det dagliga livet för majoriteten av befolkningen som har varit den materiella grundvalen för det politiska stöd Hugo Chavez regering har och för den självorganisering som påbörjats.

Reformerna har betalats av kraftigt ökade oljeintäkter. Så innan vi går vidare måste vi stanna upp inför frågan vad de drastiskt fallande oljepriserna innebär för möjligheterna att fortsätta det reformarbete som påbörjats?

VAR GÅR SMÄRTGRÄNSEN FÖR OLJEPRISET?

Då Hugo Chavez tillträdde som president i början av 1999 fick Venezuela 8,50 dollar per fat olja som exporterades, vilket var den lägsta nivån på 12 år. Fram till 2003 kan man inte påstå att några sociala reformer genomfördes. Sedan dess har priset stigit. I juli i år såldes ett fat olja från Venezuela för i snitt 122,40 dollar. Sedan har oljepriset rasat. I början av december har det mer än halverats och ligger i skrivandes stund på omkring 50 dollar per fat. Oljan svarar för 93 procent av de totala exportinkomsterna. Så var går smärtgränsen?

Venezuelas exportpris på oljan

År	Genomsnittligt exportpris/fat olja
2003	25,76 USD
2004	32,88 USD
2005	46,15 USD
2006	56,35 USD
2007	64,74 USD
2008 (t 31/8)	103,46 USD

Källa: Economy & Business 08-10

Det finns naturligtvis olika svar på frågan. Borgerliga ekonomer räknar som en grov tumregel att Venezuelas betalningar med utlandet balanseras om landet exporterar 2,4 miljoner fat per dag till ett genomsnittspris av 82 dollar. En alternativ beräkning, som ekonomerna Mark Weisbrot och Rebecca Ray gjort (vid Center for Economic and Policy Research i Washington), visar att priset skulle kunna sjunka ner till 50 dollar innan man får ett underskott i betalningsbalansen.

I sin budget för 2009 räknar regeringen med ett exportpris på 60 dollar per fat i genomsnitt. Den presenterades som en åtstramningsbudget, men med löftet att de sociala programmen inte skulle skäras ned.

På kort sikt – för de närmaste ett till två åren – verkar däremot de flesta vara överens om att landet har tillgångar som skyddar mot en dramatisk försämring. Under de senaste åren med högt oljepris har en valutareserv på omkring 40 miljarder dollar byggts upp. En nästan lika stor summa har placerats på bankkonton i Europa. Främst handlar det om delar av oljebolaget PDVSA:s överskott, som de senaste åren har samlats för att kunna användas vid lägre oljepris. Exakt hur stort beloppet är och framförallt hur lättillgängligt det är – är oklart.

För några år sedan flyttade Venezuela alla tillgångar som låg hos banker i USA till andra delar av världen. Landet har alltså inte direkt påverkats av bankkonkurserna i USA.

Men trots en frist på kort sikt kommer den internationella kapitalistiska krisen att förändra förutsättningarna för en fortsatt revolutionär förändring.

Låt oss nu gå ett år bakåt i tiden. I folkomröstningen om en reformering av grundlagen, 2 december 2007, led Hugo Chavez sitt första valnederlag efter att han 1998 blev president. Nej-sidan fick 50,7 procent (4 504 354) och Ja-sidan 49,3 procent (4 379 392) av rösterna. Jämfört med presidentvalet exakt ett år tidigare fick Nej-sidan 300 000 fler röster än den borgerlige oppositionens kandidat Manuel Rosales. Ja-sidan förlorade däremot 3 miljoner röster jämfört med de 7,3 miljoner Chavez då erhöll. Den stora skillnaden var alltså inte i första hand ett kraftigt ökat röststöd för högeroppositionen utan att omkring 45 procent av de röstberättigade avstod från att delta.

Chavez omedelbara reaktion på det knappa nederlaget var eftergifter till den borgerliga oppositionen. I slutet av december erbjöds de som deltagit i kuppförsöket 2002 – och inte flytt utomlands – amnesti för sitt brott. Oppositionen mottog detta besked med tillfredsställelse, även om de kritiserade att inte de kuppmaakare som satt sig

EN ARTIKEL AV ROLF BERGKVIST

Artikelförfattaren är latinamerikakännare och aktiv i Solidaritet utan gränser. Har under årens lopp medverkat med ett flertal artiklar i Röda rummet, bland annat Venezuela – mot en socialistisk ekonomi? nr: 2/2007

i säkerhet utomlands fick samma erbjudande.

Även ekonomiska eftergifter följde. Den priskontroll som infördes 2003 – för att inte matpriserna skulle skena iväg – började lättas. Företagarorganisationerna har riktat skarp kritik mot priskontrollen eftersom det påverkar vinstmarginalerna negativt. Redan i slutet av december höjdes mjölkpriset. Det fortsatte med att priskontrollen på basmat – som ris, ägg och bönor – mjukades upp i mars. I augusti annonserade regeringen att även priskontrollen på tonfisk, salt, en del fläsk samt havremjöl skulle tas bort och maxpriset på bland annat bröd, vegetabilisk olja och margarin höjas. Argumentet för att försämrade priskontrollen var att förbättra tillgången på livsmedel i butikerna.

Det går inte att komma ifrån att en minskad priskontroll har bidragit till att Venezuela det senaste året haft den högsta inflationen i hela Latinamerika, samtidigt har de under första halvåret galopperande internationella priserna på livsmedel pressat upp matkostnaderna liksom den kraftigt ökade efterfrågan från en befolkning med stärkt köpkraft. Regeringens egna officiella prognoser speglar inflationens utveckling. I januari hade man ett inflationsmål på 11 procent under 2008, i juli hade kalkylen höjts till 17 procent, i september till 28 procent och i slutet av november ligger nivån över 31 procent. Till det ska läggas att priset på basmat – framförallt i stor-Caracas – ökat mer än snittinflationen.

FRAM MED MATEN, ANNARS TAR VI ÖVER!

Men nu är Hugo Chavez en person med många bollar i luften samtidigt. Redan i mitten av januari – parallellt med att förändringarna av priskontrollen påbörjades – gjordes ett försök att bryta de privata företagens kontroll över distributionskedjan av matvaror. Regeringen bildade då PDVAL, ett nytt statligt företag, finansierat och drivet av det statliga oljebolaget PDVSA. PDVAL:s "affärsidé" är att fungera som grosshandel till de statliga MERCAL-butikerna, som säljer basmat till priser 30-40 procent under den privata handelns. Chavez hotade samtidigt med att förstatliga delar av livsmedelsindustrin för att garantera tillgången på mat – och gjorde det sedan.

I mitten av mars tillkännagav Chavez att landets största köttförpackningsindustri – med en marknadsandel på 70 procent – skulle tas över av staten liksom det största mejeriet, Lácteos Los Andes, med 30 procent av marknaden. Med köpet skaffade sig staten kontroll över omkring 40 procent av mejeriproduktionen. I båda dessa fall motiverades nationaliseringarna av bristen på livsmedel i handeln. De privata mejerierna har även kritiserats för att de valt att producera keso och yoghurt, som går på export – med högre vinstmarginaler – istället för mjölkprodukter åt landets egna befolkning. Budskapet som regeringen gav med dessa nationaliseringar var tydligt: om inte den privata industrin kan få fram livsmedel som tillgodoser de behov som finns, då måste staten och de anställda ta över kontrollen.

Torsdagen den tredje april tillkännagav Chavez att landets cementindustri skulle tas över av staten. Cementproduktionen i Venezuela kontrolleras till 90 procent av tre stora utlandsägda bolag: Cemex (Mexiko), Holcim (Schweiz) och Lafarge (Frankrike). Chavez har det senaste året kritiserat bolagen för att producera för lite cement, och till ett alldeles för högt pris, för den inhemska marknaden. Resultatet är att de nya, billiga bostäder, som regeringen planerat att bygga till den fattiga befolkningsmajoriteten, inte kommit igång. Det

tillfällen arresterats. Stålverksfacket, SUTISS, krävde en löneförhöjning med 53 bolivares (inte fullt 25 dollar med nuvarande växelkurs) per dag under de kommande fyra åren. Företagsledningen erbjöd 44 bolivares. Facket krävde samtidigt en fördubbling av pensionen. Ett annat mycket viktigt fackligt krav – som företaget sade nej till – var att de arbetare, som avskedats efter privatiseringen 1997, ska återfå en fast anställning med reglerade arbetsförhållanden. Vid privatiseringen 1997 hade Sidor 13000 anställda. Idag är siffran nere i drygt

handlar om ett underskott på 2,7 miljoner bostäder. För att lösa detta problem övertar nu staten kontrollen av cementproduktionen. Regeringen betalade 552 miljoner dollar för 85 procent av Holcim och 267 miljoner dollar för 89 procent av LaFarge. Cemex, som hade 50 procent av marknaden, erbjöds 650 miljoner dollar, men företaget begärde 1,3 miljarder dollar. De tre företagen ska slås ihop ett gemensamt nationellt företag.

SIDOR FÖRSTATLIGAS

En vecka senare följde en än viktigare seger. Tidigt på onsdagsmorgonen nionde april samlades tusentals jublande arbetare utanför portarna till sitt stålverk för att fira. Efter 15 månaders hård facklig kamp hade regeringen några timmar tidigare, genom vicepresidenten Ramón Carrizales, tillkännagett att landets största stålverk, Sidor (Siderúrgica del Orinoco) nationaliseras för att få slut på konflikten och tillgodose arbetarnas krav. Regeringen kan inte längre tillåta det halvslaveri arbetarna har utsatts för, förklarade Carrizales. Stålverket är det största i den andinska och karibiska regionen och det fjärde största i hela Latinamerika.

Den fackliga striden, som inleddes i början av 2007 har handlat om löner, pensioner och återanställning av kontraktsanställda. Åtta strejker har genomförts och arbetarna har mötts med våldsamma angrepp från polisen och vid ett flertal

4000 (som omfattas av det kollektivavtal SUTISS kämpat för), medan 9000 arbetare hyrs in från 200 privata bemanningsföretag. Majoriteten av de som arbetar har alltså med privatiseringen hamnat utanför de reglerade arbetsförhållanden ett kollektivavtal innebär. Detta kan förklara varför kravet på nationalisering – riktat till regeringen – funnits med i bilden hela tiden.

Under årets första kvartal trappade SUTISS upp kampen för ett nytt kollektivavtal med en serie strejker, vilket möttes av en våldsam repression. Den 14 mars – då arbetarna förkastat ett obligatoriskt medlingsbud som arbetsmarknadsministeriet presenterat – slogs en protestdemonstration utanför verket brutalt ned av polis och nationalgardister på direkt order av den Chavezlojale guvernören, Fransisco Rangel Gomez, i delstaten Bolívar. 53 arbetare fängslades tillfälligt och privata bilar, som tillhörde arbetarna, slogs sönder av Nationalgardet.

SUTISS svarade ett par veckor senare – den 29 mars – med en massiv demonstration i Ciudad Guyana tillsammans med en stor del av lokalbefolkningen. Två dagar därefter hölls ett första nationellt solidaritetsmöte i samma stad – med representanter från 100 fackföreningar och 7 fackförbund. Mötet beslöt att bilda lokala stödkommittéer över hela landet, genomföra en stor demonstration i huvudstaden Caracas och en nationell solidaritetsstrejk. Mötet krävde dessutom

arbetsmarknadsministrarnas, José Ramón Rivero, omedelbara avgång.

SUTISS genomförde en medlemsomröstning den tredje april om företagsledningens slutbud. 3338 av de som röstade avvisade budet – 65 röstade för. Av de 4035 arbetare som är medlemmar i SUTISS deltog 84 procent. Efter detta klara nej till företagsledningens bud inledde SUTISS en ny strejk och reste än en gång kravet på förstatligande av företaget.

Redan i maj förra året hotade Chavez att återta Sidor (som privatiserades 1997 under den dåvarande nyliberala regimen) i statlig ägo om inte företaget började prioritera stålproduktion för den inhemska marknaden. Då nåddes en överenskommelse med de utländska ägarna. Sextio procent av aktierna i Sidor ägs av Ternium SA, med huvudkontor i Luxemburg, som i sin tur kontrolleras av Techint-koncernen. Aktiemajoriteten i Techint ägs av den argentinska familjen Roccas, som står det argentinska presidentparet nära. Staten äger 20 procent och de anställda – teoretiskt – de återstående 20 procenten. I augusti betalade regeringen 1,65 miljarder dollar för 90 procent av Sidor, Techint behöll 10 procent.

Någon vecka efter nationaliseringsbeslutet fick den arbetsgivarvänliga arbetsmarknadsministern, José Ramón Rivero, sparken.

ALLIANS MED DEN NATIONELLA KAPTALISTKLASSEN

Den elfte juni inbjöd Chavez över 500 av landets viktigaste kapitalister till ett möte för att erbjuda ekonomiska lättnader för att få igång investeringar och höja produktionen. Chavez uppmanade de församlade direktörerna att ingå en "nationell strategisk produktiv allians" med regeringen. Han presenterade samtidigt en plan för att finansiera investeringar i ekonomins strategiska sektorer genom att skapa en ny investeringsfond på totalt en miljard dollar. Hälften kommer från den statliga utvecklingsfonden, FONDEN, och den andra hälften kommer från Kinesiska Strategiska Fonden – ett gemensamt projekt mellan regeringarna i Venezuela och Kina

De strategiska sektorerna som Chavez nämnde var: matproduktion, jordbruksindustri, petrokemi, energiproduktion, maskinproduktion och offentliga arbeten för husbyggnad och stadsutveckling. Han uppmanade den privata sektorn att sluta sig samman med regeringen i gemensamma projekt inom dessa områden.

Samtidigt annonserade han lättnader i valutakontrollen för att stimulera den privata sektorn att importera råmaterial och kapitalvaror (som maskiner och reservdelar) till ett värde upp till 50 000 dollar utan tillstånd.

Även skatten på finanstransaktioner togs bort. Fackföreningsledare och vänstern inom och utanför regeringspartiet kritiserade skarpt den föreslagna "alliansen" med den nationella borgarklassen.

OGH NYA FÖRSTATLIGANDEN!

Den 31 juli meddelade Chávez att staten skulle ta över Banco de Venezuela, BdV. Banken är den tredje största i landet och ägd av den spanska Santander-gruppen. Santander hade planerat att sälja banken till den venezuelanske bankiren

Víctor Vargas, som sedan tidigare äger Banco Occidental de Descuento. Med köpet av BdV får regeringen kontroll över omkring 25 procent av banksektorn.

Drygt en månad senare meddelade Chavez att två stora gods, "El Frio" på 63 123 hektar och "El Cedral" på 56 000 hektar, övertas av staten och omvandlas till "socialistiska enheter" för jordbruksprodukter. Medan El Cedral köps till gällande marknadspriset övertas El Frio utan betalning på grund av att giltiga ägandedokument saknas.

Nationaliseringarna har fortsatt. Den 6 november meddelade Industri- och gruvministern, Rodolfo Sanz, att regeringen beslutat förstatliga guldgruvan Las Cristinas med de största guldtillgångarna i landet. Gruvan ägdes tidigare av det transnationella kanadensiska bolaget Crystallex. Argumentet för övertagandet var att företaget brutit mot avtal som garanterar arbetarnas rättigheter och angripit den småskaliga gruvbrytningen i området.

Men även ett annat, mer akut skäl, angavs:

"På grund av den finansiella krisen som expanderat i en världsomspännande skala är det nödvändigt att återta vårt guld för att öka våra internationella reserver", förklarade gruvministern.

I klartext: då den kapitalistiska krisen hotar den nationella suveräniteten får den privata äganderätten ge vika.

DE KOMMUNALA RÅDEN OCH BANKERNA

Att förstatliga tunga industrier, banker och storgods behöver inte nödvändigtvis innebära någon plan för en övergång till ett socialistiskt samhälle. Det räcker med att nämna Sveriges borgerliga alliansregerings övertagande av Carnegie för att inse det.

Men i den modell som Chavez formulerat ingår förstatliganden som del i en bredare strategi. En minst lika viktig del är att utveckla nya, folkstyrda maktorgan.

I april 2006 antogs en lag för att göra den deltagande demokrati, som konstitutionen från 1999 talar om, praktiskt möjlig på lokal nivå. Det handlar om upprättande av kommunala råd vid sidan av den existerande statsapparatsens lokala del. I städerna väljs råden i ett geografiskt område, som omfattar mellan 200 och 400 familjer, på landsbygden minst 20 familjer och i ursprungsfolkens samhällen 10 familjer. Råden väljs av ett stormöte där alla över 15 år har rätt delta. Det väljs för en period av två år, men rådsmedlemmarna kan när som helst avsättas av befolkningen i området.

Syftet med den nya rådsstrukturen var till att börja med att konsolidera den självorganisering kring de sociala reformprogrammen som sedan 2003 börjat förändra landet. Det handlar både om att stärka den självorganisering som redan finns, förstärka den legala möjligheten att lokalt utveckla nya projekt med tillgång till finanser, och skapa en lokal makt vid sidan av den existerande borgerliga statsapparaten. En ny "Nationell Fond för de kommunala råden" inrättades för att överföra ekonomiska resurser, som tidigare kanaliserats via delstatsguvernörer och borgmästarkontoren. I bästa fall skulle dessa lokala råd kunna bli det första exemplet på "deltagande demokrati" i na-

tionell omfattning – liknande det som en period tillämpades i Porto Alegre, Brasilien.

Enligt Erika Farias, ministern för "deltagande och socialt skydd", fanns det 36 000 kommunala råd i augusti i år.

För att finansiera rådets verksamhet har 3500 kommunala banker skapats. Genom dessa nya banker kan råden få pengar till sociala projekt, nödhjälp till speciellt utsatta familjer och till investeringar.

I statsbudgeten för 2009 har beloppet till de kommunala bankerna höjts till motsvarande 1,6 miljarder dollar, en tredubbling jämfört med 2008. Chavez har även manat privata banker och företag att bidra med lika mycket pengar som regeringen till en fond för att stödja de kommunala råden. Dock är det svårt att se någon som helst anledning för kapitalisterna att stödja de kommunala råden. I synnerhet som Chavez dessutom uppmanar kommunerna att bilda nya alternativa distributionsnätverk. Om Chavez tror på det själv eller om det är ett rent taktiskt utspel är oklart. Däremot ligger det i linje med retoriken i hans "produktiva allians med den nationella borgarklassen".

Efter den övertygande segern i presidentvalet i december 2006 har råden getts en mer framträdande roll i Chavez modell. Under senaste året har han i sina radiosändningar appellerat till rådets medlemmar att stärka organiseringen och upprätta "socialistiska kommuner", som kontrollerar och driver producerande "socialistiska" företag för att bidra till bygget av en socialistisk ekonomi. Ett nytt ekonomiskt program för att stödja detta lanserades våren 2008 under beteckningen Mision 13 abril. Chavez har även uppmanat de kommunala råden och nationella regeringsorgan att skapa nätverk för social distribution av de produkter som framställs av de nya "socialistiska" företagen. Idén är att dessa alternativa distributionsvägar ska motverka den dominerande kapitalistiska distributionen som genererar spekulation i varupriser.

De kommunala råden har blivit populära bland Chavez anhängare och utgör en utmaning mot de lokala myndigheterna. I borgerligt styrda kommuner har borgmästarna öppet motarbetat dem. I kommuner med chavistiska borgmästare är bilden skiftande. Det finns borgmästare på vänsterkanten av Chavez parti, som valt att ställa hela den kommunala budgeten under rådets direkta kontroll. Men det finns även exempel där chavistiska borgmästare – på partiets högerkant – tolererar råden, men knappast ser dem som en möjlighet att bredda och utveckla självorganiseringen. Trots Chavez alla tal kan man inte hävda att det här finns någon enhetlig partisyn.

VAR ÄR ARBETARKLASSEN?

I program för en övergång till ett socialistiskt samhälle brukar – alltsedan 1848 års Kommunistiska Manifest – den organiserade arbetarklassen ingå som en viktig aktiv part. Med manifestets ord kan arbetarklassen bara bli fri genom sin egen kollektiva handling. I Venezuela saknas fortfarande en nationell facklig organisering. De senaste tio årens historia är bedrövlig.

Då ledningen inom den gamla, byråkratstyrda fackföreningsrörelsen, CTV, gjorde gemensam

sak med arbetsgivarföreningen i december 2002, och försökte störta Chavez genom att stoppa oljeproduktionen vid det statliga oljebolaget PDVSA, togs de första initiativen till en ny facklig centralorganisation.

Den femte april 2003 bildade fackförbund och lokala fackföreningar Unión Nacional de Trabajadores de Venezuela, UNT. Redan från början var det en problematisk organisering. Lokala fack och fackförbund som tidigare ingått i CTV – och ofta präglade av toppstyrning och byråkrati – liksom nystartade, mer demokratiska fackföreningar skulle hitta samarbetsformer i en gemensam nationell organisation. Det hela fungerade inte väl. Med stöd av Chavez uttalanden om arbetarstyre och medbestämmande på företagen växte UNT snabbt det första året. Av de kollektivavtal som slöts under 2003-2004 tecknades 76 procent av UNT-fack. Vid sin organisatoriska höjdpunkt 2005 demonstrerade en miljon arbetare i UNT:s 1 majdemonstration. Huvudparollen i demonstrationen var "Utan arbetarkontroll (eller medbestämmande) ingen socialism"! En lista gjordes upp över 800 privata företag, som skulle tas över av arbetarna.

Tre år senare har bara en handfull av dessa företag övertagits av de anställda och de få exempel på arbetarkontroll/medbestämmande som funnits har urholkats till nästan ingenting. Diskussionen om att utveckla en demokratisk arbetarkontroll i nationell skala på både statliga och privata företag har i stort sett helt tystnat. Många gånger är detta en följd av att "chavistiska" byråkrater på de statliga företagen – som sett arbetarkontrollen som ett hot mot sin egen maktposition – aktivt blockerat och motverkat den process som inletts.

Fackföreningsrörelsen är idag mer uppsplittrad än någonsin efter att Chavez blev president. Vid sin andra kongress i maj 2006 lyckades inte UNT ens välja någon gemensam nationell ledning. Den slutade i total splittring.

De tre fackliga fraktioner som fanns 2005 är idag sex. Med undantag från FSTB-fraktionen (Fuerza Socialista Bolivariana de Trabajadores), som i april proklamerade en helt ny centralorganisation, anser sig de övriga fem tillhöra – det i praktiken icke-existerande – UNT. Det finns 21 nationella UNT-samordnare som inte har någon kontakt med varandra. Däremot fungerar UNT bra regionalt i flera delstater, vilket den segerrika strejken på Sidor visar. Stödet från andra fackföreningar blev i det sammanhanget en viktig faktor, som tvingade regeringen att ställa sig på stålarbetarnas sida.

Bakom splittringen ligger både motsättningar mellan byråkratin och basmedlemmar i en del fackförbund, men också motsättningar mellan de mer vänsterinriktade facken och de gamla byråkratledda facken samt delar av regeringen.

Den fraktionella organisatoriska splittringen är bara en del av problemet. En annan är avsaknaden av en strategi för hur den lilla del av arbetarklassen som är fackligt organiserad och har "fasta" jobb – lite drygt 20 procent – medan närmare 50 procent av arbetarklassen finns inom den "informella" sektorn – genom sin ställning i produktionen och distributionen ska kunna utveckla en demokratisk kontroll av det som produceras.

Läderkooperativ

För att komma vidare i en reell övergång mot ett socialistiskt samhälle är detta en nyckelfråga. De senaste åren har de fackliga striderna nästan enbart handlat om lönefrågor för den lilla andel av klassen som har formell anställning. Dessutom saknas initiativ för att organisera den faktiska majoritet av arbetarklassen som arbetar inom den informella sektorn.

Men arbetarnas långa kamp på Sidor visar också att en ökad klassaktivitet kan skapa förutsättningar som gör en ny facklig enhetsprocess möjlig.

PARTIDO SOCIALISTA UNIDO DE VENEZUELA, PSUV

Någon vecka efter segervalet i december 2006 deklarerade Chavez att ett nytt politiskt parti måste bildas, ett parti av och för de gräsrotsaktivister som är revolutionens sociala bas, ett politiskt redskap för dem att driva revolutionen vidare i socialistisk riktning och bekämpa byråkratin.

I mars förra året tillsatte han personligen en "teknisk kommitté" som skulle formulera det nya partiets struktur och en kommission av nationella "medlemsvärvare". Båda grupperna bestod av Chavez-lojala personer, men inte av de mest ökända byråkraterna inom den chavistiska rörelsen.

Under en sexveckors-period mellan april och juni registrerade sig 5,7 miljoner människor som "medlemsaspiranter". Det betyder att en stor del av de 7,3 miljoner som röstade på Chavez i presidentvalet 2006 också ville gå med i partiet. När PSUV formellt grundades 21 juli förra året räknade man med mer än 4 miljoner medlemmar. Grundorganisationerna – "bataljonerna" – upp-

gick till 14 363 med 300 medlemmar i varje.

Exakt hur många av dessa som sedan arbetar aktivt med partiet är oklart. Enligt den officiella siffran deltog omkring 25 procent – 1,4 miljoner av de registrerade – under förra hösten någorlunda regelbundet i de aktiviteter som organiserats. Andra bedömare anger siffran 15 procent som mer trolig.

Den tionde mars i år valdes partiets ledning. En ordinarie och en suppleant från varje bataljon samt ordförandena för fem kommissioner, totalt 100 541 medlemmar hade rösträtt i detta interna val. Enligt officiella siffror deltog 91 procent av de röstberättigade. Det fanns stora oklarheter om det interna valet och hur de valbara kandidaterna till partiets högsta ledning hade utsetts. Tydligt var det Hugo Chavez själv som i slutändan utsåg 69 personer som de röstberättigade fick välja mellan. Detta ledde till att mellan 30 och 40 procent av delegaterna från grundningskongressen undertecknade ett brev direkt till Chavez där de kritiserade metoden för att välja ut kandidaterna.

När valet var klart presenterade Chavez de 15 ordinarie styrelsemedlemmarna och 15 suppleanterna som blivit valda och utsåg själv partiets verkställande utskott. I den dagliga ledningen ingår enbart regeringsmedlemmar. Representanter från de revolutionära "gräsrotter" som partiet skulle vara ett redskap för saknas helt.

Möjligen var det kritiken från basaktivisterna mot toppstyrningen som ledde till att internvalen av partikandidater inför guvernörs- och borgmästarvalen 23 november blev annorlunda. Den förste juni ringlade köerna långa utanför vallokalerna då 2,5 miljoner PSUV-medlemmar deltog i denna

omröstning. Trots intern kritik mot vissa lokala ledare för försök till valfusk och andra brister blev valet ett litet steg framåt för den interna demokratin. De kandidater som fick mer än 50 procent av rösterna eller 15 procent fler röster än närmast efterföljande blev automatiskt partiets kandidater. I övriga fall valde partiledningen kandidat från de tre som fått flest röster.

Regional- och lokalvalen 23 november blev PSUVs första test som nybildat parti. Trots interna problem med korrupta byråkrater lyckades partiets basaktivister genomföra denna valkampanj med ett relativt framgångsrikt resultat. Av totalt 328 borgmästarval vann PSUVs kandidater 265, vilket motsvarar 81 procent av borgmästarvalen. Det betyder en fortsatt ökning av antalet chaveztrogna borgmästare. År 2000 vann "chavistiska" kandidater 114 borgmästarposter. I lokalvalen 2004 ökade siffran till 226. Även i de delstater där borgerliga kandidater i år vann guvernörsvalet segrade PSUV i en majoritet av lokalvalen.

PSUV:s guvernörskandidater i delstatsvalen fick totalt 5,5 miljoner röster. Den borgerliga oppositionens kandidater fick 4,3 miljoner röster. Om vi jämför siffrorna med förra årets folkomröstning om reformer av konstitutionen, som Chavez föreslagit och sedan mycket knappt förlorade, röstade 1,2 miljoner fler på PSUV än de som röstade ja i folkomröstningen. Den borgerliga oppositionen fick nära 200 000 färre röster jämfört med den nejkampanj de bedrev gemensamt förra året. Antalet oppositionsröster är nästan exakt de samma som den borgerliga kandidaten Manuel Rosales fick i presidentvalet 2006. (se tabell nästa sida)

Även om PSUV vann guvernörsvalet i 17 av 23

delstater behåller oppositionen guvernörsposterna i Zulia och Nueva Esparta och dessutom vann man i Miranda, Tachira och Carabobo. Med undantag för Nueva Esparta (där turistön Islas de Margaritas ingår) är de alla viktiga och folkrika delstater. Borgerliga kandidater vann dessutom i fyra av fem stordistrikt i Caracas. Det här är verkliga bakslag för Chavez, men inte i närheten av de förhoppningar oppositionen närde för knappt ett år sedan. Då nej-sidan vunnit folkomröstningen deklarerade euforiska borgerliga politiker att de antagligen skulle vinna 19 av de 23 guvernörsposterna. Det verkliga utfallet blev fem. Liksom i folkomröstningen verkar bakslagen mest vara ett resultat av att Chavez-anhängare inte gick och röstade på dåliga, chavistiska kandidater. I exempelvis delstaten Miranda, som nog var den största valförlusten, fanns inget positivt alternativ till den reaktionäre borgaren, Enrique Capriles Radonski. PSUV:s kandidat, Diosdado Cabello, en av Chavez närmaste män och tidigare minister är en ökad, totalkorrumperad byråkrat på partiets yttersta högerkant, som knappast lockade gräsrotsaktivister med socialistiska åsikter till valurnorna.

VALMASKIN ELLER KAMPPARTI?

Första veckan av december inledde borgerliga anhängare våldsamma angrepp på vårdcentraler och skolor i de delstater deras guvernörskandidater vunnit. På flera håll rapporteras om hårda sammandrabbningar. PSUV har – anförda av Chavez – svarat med massiva demonstrationer för att försvara de konkreta revolutionära landvinningar som nu angrips. Detta pekar på ett problem som PSUV står inför. Ett parti som inte är något annat än en kampanjorganisation inför valen till parlamentariska församlingar kan aldrig bli ett redskap för en socialistisk samhällsförändring. För detta krävs ett parti av sociala aktivister, som i en daglig kamp bidrar till att utveckla nya, demokratiska maktorgan styrda och kontrollerade underifrån. Med den sammansättning partiet för närvarande har finns det inga garantier för att det kommer att utvecklas åt det hållet.

PSUV är idag en motsägelsefull organisation. I partiet ingår såväl ledande medlemmar ur regeringen, ökända "chavistiska" byråkrater på de statliga företagen och i statsförvaltningen, privata företagsledare, som själva tjänar på den förda ekonomiska politiken, korrupta opportunister och fackföreningsbyråkrater. Men också basaktivister – ofta kvinnor – från fattiga barrios, som organiserar reformprogrammen och aldrig tidigare varit partipolitiskt aktiva, medlemmar från större delen av de revolutionära vänstergrupperna med årtal av politisk kamp och fackföreningsaktivister på vänsterkanten. Och medan statsbyråkraterna och företagsledarna bedyrar sin totala lojalitet mot Chavez kräver vänstern att de korrupta personerna slängs ut ur partiet.

Chavez har naturligtvis en nyckelroll. Och den är inte odelat positiv. Å ena sidan alla tal om ökad folkmakt, arbetarkontroll på företagen och ett revolutionärt parti för basaktivisterna. Men samtidigt hans krav på underordning och organisatorisk toppstyrning. De som har avvikande åsikter fördöms som "kontrarevolutionärer" och "förrädare".

Chavez fördömande invektiv mot alla inom – och utanför – organisationen, som inte lojalt och okritiskt underkastar sig ledningens beslut bidrar till att cementera toppstyret och stärker byråkratin inom partiet. Det gör den knappast till ett redskap för att initiera och utveckla en folkmakt på basplanet. För att det ska vara möjligt krävs ju motsatsen: en öppen, kritisk diskussion med hög grad av politisk pluralism för att bekämpa den "egna" byråkratin och överträffa den begränsade demokrati kapitalismen har att erbjuda.

ALBA, ALTERNATIV TILL FRIHANDEL

Om en annan värld ska bli möjlig måste den nuvarande kapitalistiska "frihandeln" ersättas med ett rättvist utbyte mellan folken i olika länder. Det kan därför vara på sin plats att ta upp de viktigaste initiativen från Venezuelas regering för att bidra till en sådan förändring.

Veckan efter att ledarna för G8-länderna i somras diplomatiskt (utan att fatta några konkreta beslut) samtalat om världssvälten vid sitt toppmöte i japanska Hokkaido hölls ett annat, mindre omskrivet, toppmöte. I den venezuelanska oljestaden Maracaibo samlades regeringschefer från 18 fattiga länder i Karibien och Centralamerika. Mötet handlade om åtgärder för att möta livsmedelskrisen. Samtliga länder är medlemmar i den handelspakt, Petrocaribe, som Venezuela tagit initiativ till för att erbjuda grannländerna förmånliga oljeavtal. På Venezuelas förslag förbättrades nu avtalen för de ingående länderna. Istället för att betala 50 procent av priset för oljeleveranserna inom 90 dagar och de övriga 50 procenten på 25 år (till en procents årlig ränta) ska 60 procent av priset betalas under 25 år. Om oljepriset steg över 150 dollar per fat ökade procentsatsen för 25-årig avbetalning till 70 procent, fortfarande med en procents årlig ränta.

Samtidigt lanserade Venezuela en ny utvecklingsfond baserad på landets oljeexport. Så länge världsmarknadspriset på ett fat olja överstiger 100 dollar avsätter det statliga oljebolaget 0,5 dollar per fat till fonden. (Enligt officiella siffror kan det ge två miljoner dollar per dag.) Syftet med fonden var att omedelbart börja finansiera jordbruksprojekt i Petrocaribes medlemsländer för att de ska kunna garantera sin egen livsmedelsproduktion och tillgodose behovet av basmat.

För Venezuelas regering är Petrocaribe en utlöpare av det "Bolivarianska alternativet för Latinamerika", (Alternativa Bolivariana para las Américas, förkortat: ALBA.) Redan i december

2001 presenterade Chavez första gången sin idé om bildandet av ett alternativ till det kontinentala frihandelsavtal USAs regering intensivt försökte driva genom. Detta avtal, på spanska förkortat med bokstäverna ALCA, syftade till att riva ned alla begränsningar som på något litet sätt hindrade de stora privata bolagen i Nordamerika att ytterligare utöka sin utsugning av folken i Latinamerika. Ett latinamerikanskt alternativ borde istället – enligt Chavez – vara en väg bort från 1990-talets privatiseringar, imperialistiska frihandelsavtal, förödande utslagning av inhemskt jordbruk och småföretag och växande sociala klyftor.

14 december 2004 undertecknade Kubas och Venezuelas regeringar en principöverenskommelse för ALBA. I den slås ett klart avvisande av både innehållet och målen i ALCA fast. ALBA:s grundprincip är istället solidaritet mellan folken i Latinamerika och Karibien och utvecklande av handelförbindelser som verkligen gynnar befolkningsmajoriteten i de olka länderna. Bland en mängd konkreta åtgärder i överenskommelsen finns: en kontinental alfabetiseringskampanj, en latinamerikansk plan för fri hälsovård, ett stipendieprogram för utbildningen, en social nödfond, en utvecklingsbank för södra halvklotet, ett regionalt oljebolag: Petroamerica, en regional TVkanal: Telesur.

Flera av de konkreta projekt som listas i grundavtalet från 2004 har – helt eller delvis – redan påbörjats. Telesur inledde sina sändningar för flera år sedan, Sydbanken – med ett ingångskapital på sju miljarder dollar – invigdes av sju sydamerikanska regeringar i december förra året och genom en egen ALBA-bank finansieras utvecklingsprojekt för länder som anslutit sig till ALBA. Förutom Kuba och Venezuela anslöt sig Bolivia till ALBA i april 2006, Nicaragua 2007, den lilla Karibiska nationen Dominica i februari och Honduras i augusti i år.

Liksom Petrocaribe är inte alla projekten rena ALBA-projekt. Även om att gränslinjen inte alltid är helt enkel att dra har handels- och samarbetsavtalen inom ALBA ett tydligare socialt innehåll: mer av stöd till skola, vård, omsorg – mindre vikt vid rent "marknadsmässigt" utbyte. De gynnar i högre utsträckning direkt den fattigare delen av

Valresultaten i siffror under 4 år:

	2004	2006	2007	2008
	Förtroendeomröstning	Presidentval	Folkomröstning	Regionalval
Chavismen	5 800 629	7 309 080	4 379 392	5 552 170
Oppositionen	3 989 008	4 292 466	4 504 354	4 318 464

befolkningen. Venezuelas avtal med länder utanför ALBA har mer en renodlat kommersiell karaktär, men med betoning på ökad latinamerikansk integration. Men, som exemplet Petrocaribe visar, är gränsen inte helt knivskarp.

Men det finns skillnader. Regeringarna i Sydamerika, som ofta betecknas "radikala" i svenska massmedier (Brasilien, Argentina, Uruguay, Ecuador) har gärna undertecknat fördelaktiga handelsavtal med Venezuela, men noggrant undvikit att ansluta sig till ALBA.

Bland Centralamerikas högerregeringar är det tydligare utsagt. Då statcheferna från hela Centralamerika och ALBA-länderna möttes den sjunde maj i Managua för att diskutera livsmedelskrisen, som det senaste året fördubblat matpriserna i regionen, erbjöd Venezuela ett lån på 100 miljoner dollar till jordbruksprojekt. Det ledde till att Costa Ricas president, Oscar Arias, vägrade skriva under mötets slutdokument. Problemet, enligt honom, var att lånet skulle administreras av den nya ALBA-banken och att på detta sätt sammankopplas med ALBA var helt otänkbart; det är ju ett alternativ som öppet avvisar den nyliberala frihandelsmodellen USA och EU:s maktavare predikar. Högerpresidenterna från El Salvador och Mexiko valde att på samma politiska grund inte heller underteckna slutdokumentet. De övriga ländernas representanter (inklusive traditionella USA-allierade Guatemala, Honduras och Panama) – pressade av hotet om hungeruppror liknande det i Haiti i april – skrev däremot under.

I slutet av november – då problemen alltmer börjat handla om konsekvenserna av den internationella finanskrisen – inledde länderna som ingår i ALBA förhandlingar om en gemensam valuta och en gemensam valutareserv för att minska beroendet av dollarn och gemensamt skydda sina ekonomier.

Ännu är ALBA ett litet projekt med Venezuelas olja som ekonomisk drivmedel och kubanska läkare, lärare och tekniker som organisatörer av en social förändring, men det ger en föräning om att

en annan värld faktiskt är möjlig genom praktiska initiativ och i grunden helt andra framtidsperspektiv än vad de nuvarande maktthavarna har.

SKULLE DET KUNNA VARA ANNORLUNDA?

Venezuela är fortfarande i hög grad ett kapitalistiskt klassamhälle. Även om regeringen har förstatligat stora företag har en liten grupp familjer kontrollen över största delen av finanssystemet, viktiga delar av handeln och distributionen av varor. Den kvarlevande borgerliga statsapparaten domineras av medelklassstjänstemän, som är motståndare till den bolivarianska revolution Hugo Chavez inlett. Inom hans eget parti, PSUV, sitter korrumperade borgare på flera ledande poster.

Samtidigt har en självorganisering som pekar framåt inletts. De försök med direkt demokrati på lokal nivå – vid sidan av den existerande statsapparaten – är uppenbarligen något annat än den borgerliga demokratins representativa former. Statliga övertagande av viktiga företag har gjorts med andra förtecken än de som görs av kapitalistiska regeringar i USA, England, Tyskland eller Sverige. I Venezuela handlar det inte om att "rädda" (finans)systemet. Här är motiveringen bakom förstatliganden att strategisk industri ska vara samhällsägda för att kunna tillgodose grundläggande behov av mat, bostäder, sjukvård, utbildning. Den internationella kapitalistiska kris som tagit sin början i USA och EU kommer – med raset på råvarumarknaden – att minska de ekonomiska marginalerna som funnits de senaste åren. Det kommer knappast längre att finnas pengar till generösa uppköp av privatägda industrier och banker. Ska reformpolitiken fortsätta kommer det bara att bli möjligt med en klarare antikapitalistisk inriktning där produktionsmedel övertas utan kompensation till de privata ägarna.

I den process som pågår begås hela tiden rader av misstag, vilket är ofrånkomligt. Det är svårt att tänka sig något annat. Några existerande modeller för hur ett annat samhälle ska organiseras rent praktiskt finns inte. För knappt 20 år sedan

rasade murarna i Östeuropa och det som en hel del vänstermänniskor på fullaste allvar kallade "den reellt existerande socialismen" var historia – en negativ historisk erfarenhet. I juli nästa år är det 30 år sedan en politisk rörelse med socialistiska förtecken tog makten genom ett folkligt uppror i Nicaragua, snart 35 år sedan vietnamesernas seger över USA-imperialismen och nu i januari är det 50 år sedan segern på Kuba. Under de senaste 30 åren har vi fått uppleva hur en kapitalistisk offensiv i nyliberal form på det internationella planet skapat ogynnsamma villkor för varje grundläggande samhällsförändring i socialistisk riktning. De folkliga upproren mot nyliberalismen i Bolivia, Ecuador, Argentina och Venezuela har öppnat nya möjligheter, men fortfarande inte förändrat denna internationella situation. Men det är bara med den typ av nya praktiska erfarenheter – positiva och negativa – som görs nu görs i Venezuela som situationen kan förändras. ■

KÄLLOR:

Venezuelanalysis <http://www.venezuelanalysis.com/> (på engelska)
 Aporrea <http://www.aporrea.org/> (spanska)
 Marea Socialista <http://www.mareasocialista.com/> (spanska)
 Rebelión <http://www.rebelion.org/> (spanska)
 Punto de Vista Internacional <http://www.puntodevistainternacional.org/> (spanska)
 AxisofLogic <http://www.axisoflogic.com> (engelska)
 IPS <http://www.ipsnews.net/latin.asp> (engelska)
 Liberacion <http://www.liberacion.press.se/> (spanska)
 Latinamerika Nu <http://www.latinamerika.nu> (svenska)
 International Viewpoint <http://www.internationalviewpoint.org/> (engelska)
 BBC Mundo http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/latin_america/default.stm (spanska)
 Latin American Weekly Report <http://www.latinnews.com> (engelska)
 Latin American Andean Group Report <http://www.latinnews.com> (engelska)
 Latin American Economy & Business <http://www.latinnews.com> (engelska)

röda rummet

är socialistiska partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 fjärde internationalen).

Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 39-40 sedan starten 1997 (nummer 150-151 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Belfrage, Daniel Brandell, Anders Karlsson, Per-Olof Larsson, Björn Rönnblad och Ingemar Sandström

Ansvarig utgivare: Björn Rönnblad

Omslagsbild: Björn Jensen (www.bjornjensen.se)

Baksidesbild: Tore Berger

Teckning: Ee Ping Yeoh

Grafisk form: Joakim Svensson

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg

E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer

Postgiro: röda rummet 13 04 07–0

Hemsida: <http://www.rodarummet.org>

Tryck: V-Tab, 2008

Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.

ISSN: 1403–3844

1928. Volvos första lastbil rullar ut från fabriken. Den första telefonlinjen mellan Sverige och USA invigs. Men efterkrigstidens sommardecennium går mot sitt slut. Ett år senare skall kapitalismen börja sitt fall in i den ekonomiska kris som i efterhand antagit närmast mytiska och överkliga dimensioner. Tills idag, åttio år senare, då systemet åter rister i sina grundvalar. Nedanstående artikel ur arkivens nedre djup är knappast en tillämplig analys på dagens ekonomiska kris. Ändå är det slående hur många element som är lika då som nu. De ytliga mekanismerna är annorlunda men systemets i grunden instabila karaktär densamma

SPEKULATIONSKAPITALISMEN

– den kapitalistiska utvecklingens sista fas (av G. Schlesinger)

Kapitalismen i Central-Europa befinner sig i en ny fas av sin utveckling, och speciellt i Tyskland och Österrike står denna nya fas redan nära sin kulmen eller har åtminstone kommit så långt, att man kan göra sig en klar bild av den. Det är den fas, som kan kallas "spekulationskapitalets välde".

Kapitalismens utvecklingslinje är, att industrikapitalet övervinnes av finanskapitalet. Grundvalen för detta övervinnande är, att finanskapitalet betyder en högre form av den industriella organisationen och därför möjliggör en stegrad och mer räntabel produktion.

Efter centralmakternas sammanstörtande började ett kraftigare framträngande av finanskapitalet, just som inledning till den nyss nämnda fasen av kapitalismen. Denna finanskapitalets framstöt skilde sig emellertid inte bara till sitt omfång utan också till sitt väsen från den normala finanskapitalistiska utvecklingen.

Krigshushållningens omflyttande till fredshushållning och krigets stora härjningar i hushållningen framkallade på alla det ekonomiska livets områden en kolossal kapitalbrist. Den begynnande inflationen (nedbringningen av valutan) har till stor del bara beslöjat denna kapitalbrist och inte upphävt den, och även där det medels kapital, som genom inflationen pressades ur arbetarnas, böndernas och småborgarnas stora massor, lyckades förnya och utvidga industrikapitalet, har detta antingen självt utvecklat sig till finanskapital (Stinnes) eller fallit offer för det rörliga kapitalet.

Finanskapitalet, som på detta sätt fick ett alltjämt ökat inflytande på produktionen, använde emellertid inte sitt inflytande till att vidga produktionens basis, ja, inte ens till att upprätthålla denna basis, utan med tillbakasättande av varje hänsyn till produktionens intressen – och det är ett symptom på kapitalismens nedgång – har det endast använt produktionen som mjölkko för sina jätteprofiter.

Produktionen saknar kapital. Vad gör nu dess finansherrar? Det utsändes hundratusentals nya aktier, men de därpå influtna pengarna kommer i ytterst liten mån industrin till godo. Aktierna övertas till låga kurser av de av finansherrarna bildade syndikaten och införes sedan till kurser, som vida överstiger resp. pappers reella värde, på börsen. Förtjänsten härpå tillflyter självklart syndikaten. Genom skickliga börsmanövrer drivs den redan därförutan föga reella kursen upp till det dubbla och tredubbla, ja, ofta ännu högre. De lätta börsvinsterna lockar alltjämt fler och fler kretsar in i finanskapitalets nät. Den industriella eller yrkesutövande tar ut kapital ur produktionen, köpmannen tar kapital ur sin handel och bär till börsen, kapitalägaren sina från inflationen räddade

förmögenhetsrester. Den normala aktiestocken räcker inte till för att suga upp alla dessa kapital, ty alla dessa aktier har ju, om också inte så stort, dock i alla fall något värde. Det grundas så nya bolag, vars aktievärden i realiteten utgöres av makulaturvärde.

Jättekapital undandras på så sätt produktionen. Men de effektiva vinsterna förslår inte. Det företas en attack mot den franska francen. Men det amerikanska kapitalet, som avgjorde världskriget, avgör också denna kamp. Det tyska och österrikiska kapitalet dukar under. (Kampen är f. ö. ännu inte slut; sannolikt kommer, liksom i världskriget, även det "segerrika" Frankrike att slås ned av "befriaren".) Nu visar det sig, att finanskapitalet inte alls var klokare än sina offer, och det får nu samma öde, som det berett sina offer. Inte bara francet är förlorat, även det redan inför sin segerrika avslutning stående effektkriget går förlorat. Jättepakar med aktier måste stötas bort med jätteförluster. Allt kapital måste mobiliseras till att hålla ut. Industrin och handeln undandras alltså hela sitt kapital, de svagare störtar samman – man kallar det reningskris –, men de svagare drar de starkare med sig, de industriella företagen, som berövas krediten, störtar samman. Inte bara svindelaktier utan också aktier med ett effektivt värde sjunker ned till makulaturvärde. Produktionen strypes än mer. Krisen rycker med sig allt vidare kretsar. Arbetslöshet, lönenedsättningar, nedbrytande av de sociala erövringarna är

följdföreteelserna för arbetarklassen.

Den borgerligt-demokratiska staten är den kapitalistiska klassens exekutivorgan och har självklart fyllt sin plikt emot denna. I början av spekulationskapitalets fas skyndade staten kapitalistklassen till hjälp med sedelinflationen. Skatteindrivningen saboterades av bourgeoisin, nästan samtliga statens utgifter täcktes bara med sedelpressen. Spekulationen erhö till sitt förfogande jättesummor, som sedan betalades tillbaka i utvattnat pappersmynt. Så framställdes effekthaussen som ett det ekonomiska livets tillfrisknande, bankerna fick lån till en löjligt låg räntefot (i österrike 9 procent), lån som de gav vidare till 100 å 200 procent eller använde direkt till spekulation. Nu, när hela svindeln störtar samman, måste kostnaderna för spekulationen vältras över på massorna. Därför masskatter, jättetullar, nedbrytande av de sociala erövringarna. Men vad som 1918 skedde på det politiska området – bourgeoisins sammanstörtande – det förberedes nu också på det ekonomiska området.

Ur STORKAPITALISTER

Några blickar bakom den internationella finansens kulisser

Av Karl Radek, Eugen Varga m. fl.

Andra upplagan

Frams förlag, Stockholm Luleå 1928

Tryckeri Aktiebolaget Norrskenet

(Texten är hämtad från www.marxistarkiv.se)

Viktig tillväxtkritik med luckor

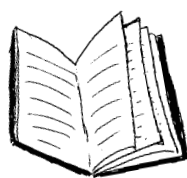
Så här är det: På femtio år har konsumtionen i Sverige tredubblats. Om alla invånare i världen skulle leva på svensk standard skulle resurserna kräva tre jordklot. Nu gör långtifrån alla det, men ändå överstiger det ekologiska avtrycket från den totala befolkningen jordens nuvarande kapacitet. Amerikanerna, det mest resursslösande folket i västvärlden, köper nästan ett nytt klädesplagg i veckan, varje barn får i snitt 70 nya leksaker per år, och omsättningstiden för elektroniska prylar sjunker stadigt. Med tanke på den snabbt växande befolkningen, och inte minst tillväxten av en stor konsumerande medelklass i länder som Kina och Indien, så går vi mot en ekologisk katastrof. Givetvis har de fattiga massorna ett fullständigt berättigat intresse av en ökad konsumtion, men icke desto mindre kan jorden aldrig bära att dagens samlade världsbefolkning anammar den genomsnittliga västerländska livsstilen.

Det finns dock de som berikar sig på katastrofen, och driver den framåt. Kapitalet har en ständig

Christer Sanne.

Keynes barnbarn – en bättre framtid med arbete och välfärd. Formas 2007
Björn Forsberg.

Tillväxtens sista dagar – miljökamp om världsbilder. Ruin 2007.

vilja till expansion. Försäljningen måste öka, nya marknader måste hittas eller skapas, och nya produkter måste lanseras, för att man skall stå sig i konkurrensen. Mer och mer varor måste försälas, och därmed också slussas från producenter till konsumenter. Volymerna och avstånden ökar i globaliseringens tidevarv. Kapitalismen funktionsätt innebär en ständig ekonomisk tillväxt.

Som en spegelbild av detta funktionssätt har ekonomisk tillväxt vuxit fram som en samhällsöverideologi, vilket i princip samtliga dagens politiska makthavare från vänster till höger okritiskt omfamnar. Tillväxten anses ofrånkomlig för att hålla uppe sysselsättningen, för att klara välfärden, för att inte halka efter omvärlden. Därför måste konsumtionen hållas uppe. I takt med att produktiviteten ökar – i princip en tiofaldig ökning under 1900-talet – så måste också konsumtionen öka, förutsatt att arbetstiden hålls konstant. Men någonstans måste naturresurserna sätta gränser för hur mycket varor som kan produceras och därmed konsumeras. Detta är inte svårt att begripa, men perspektivet har länge fått stå tillbaka – det är inte svårt att hitta materiell nöd bland de fattiga, eller nya saker att önska sig bland de rikare. Tillväxten försvaras av rådande maktordning, den är inbyggd i statens institutioner, den hylas av media och kommersiella krafter, och den genomsyrar våra livsstilar.

IFÅGASATT TILLVÄXT

Den nyväckta oron för det högst påtagliga klimathotet har dock inneburit en renässans för tillväxtkritiska ekonomer och debattörer. Produktionen och transporterna av varor är mycket energislu-

kande; en gigantisk klimatpåverkande faktor. Två rätt nytukomna svenska exempel är Christer Sannes *Keynes barnbarn* och Björn Forsbergs *Tillväxtens sista dagar*. Huvudbudskapet i böckerna skiljer sig föga – den ekonomiska tillväxten är långsiktigt ohållbar och vi borde växla in ökad produktivitet i minskad arbetstid istället för ökat konsumtionsutrymme – men tilltalet skiftar. Där Sanne skrivit en pedagogisk och faktabemängd studiecirkel, har Forsberg snarast skrivit en arg men underhållande stridsskrift, ett veritabelt generalangrepp på det politiska etablissemangets miljöpolitik (inte minst regeringen Reinfeldts), och där processen görs kort med en rad namngivna debattörer på området.

Bägge författarna upplever sig skriva om kontroversiella ämnen. Att ifrågasätta den ekonomiska tillväxten är inte politiskt korrekt, men upplevs också av gemene man som glädjedödande och inkräktande på den personliga friheten. Få vill ens diskutera vad som är "lagom" konsumtion. Men intressant nog gör det ökande konsumtionsutrymme oss inte lyckligare! Välfärdsforskning har visat att det ökande materiella välståndet bara höjde levnadsnivån i Sverige fram till mitten av 1970-talet, därefter överskuggas det ökande konsumtionsutrymme av en rad negativa tendenser: sämre anknytning till arbetsmarknaden, ökade psykisk ohälsa på grund av stress, etc. Den materiella levnadsstandarden må ha ökat, men innebär samtidigt – nära knuten till den sociala snedfördelningen i samhället – shopoholics, teknostress och utbrändhet. Är syftet att människor skall trivas i samhället, är det bättre att satsa på social trygghet, garantier mot arbetslöshet, demokratiskt deltagande och minskade klassklyftor än att pressa fram mer konsumtionsvaror. För idag blir svensken allt mindre nöjd med sin egen ekonomi, trots ökande inkomster. Det ekologiskt hållbara kravet att prioritera kortare arbetstid framför större konsumtionsutrymme har också ett oväntat starkt stöd bland gemene man och kvinna, trots att den etablerade arbetarrörelsen sedan länge lämpat kravet överbord. De senaste tio åren har studier visat att en majoritet väljer kortare arbetstid framför högre lön, förutsatt att detta är en kollektiv handling.

EKOLOGISKA AVTRYCK

Även om högerens ideologer och företagslobbyn står i främsta skottgluggen, så får vänstern – och den tama och systemanpassade miljörelsen! – minst sagt sin beskärda del av kritiken, åtminstone från Forsberg. Kampen för kortare arbetstid var ett av fundamenten i den tidiga arbetarrörelsen, och genom en rad segrar lyckades man förkorta den i flera steg. Då, när den materiella levnadsstandarden fortfarande var låg, betonades fritidens stora värde. Redan Karl Marx kunde se förbi de arbetande massornas rådande nöd, och hur den totala produktionen snart skulle räcka för allas "omedelbara fysiska behov" så att kortare arbetstid blev en naturlig följd av effektivare produktion. Men undan för undan ändrades detta. På 70-talet uttryckte LO att kanske en femtedel av produktivitetssökningen kunde tas ut som kortare arbetstid, medan tonen blev än mer skeptisk på 80-talet. De senaste åren har vi sett hur de sista fackförbunden

tagit bort kraven på sextimmarsdagen.

Det är uppenbart att de tillväxtkritiska debattörerna bidrar med ett grundläggande viktigt perspektiv i dagens ekologiska och ekonomiska debatt. Dock kan detta problematiseras – inte minst används ord som "ekonomi", "konsumtion" och "tillväxt" ofta slentrianmässigt och vagt definierade. Står verkligen det ekologiskt hållbara samhället mot *all* ekonomisk aktivitet, och *all* ekonomisk tillväxt? Kan man inte tänka sig en överföring av resurser från de energi- och resursslukande delarna av produktionen, till de energisnåla? Och måste vi hålla igen på *all* konsumtionsökning? Det viktiga är väl att göra sig av med den helt onödiga, som reklam eller vapen? Om vi ställer om till lokalproducerade livsmedel, använder energieffektiv teknik och köper mer tjänster och immateriella produkter än prylar, så minskar ju helt klart den ekologiska belastningen utan att tillväxten behöver minska. Forsbergs närmar sig ett svar på frågorna, men är fortsatt skeptisk: detta fungerar idag enbart teoretiskt. Med logiken i dagens tillväxtideologiska värdegrund äts alla miljöbesparingar upp av ett nytt flöde prylar och skapade behov. Det krävs därmed i princip ett brott med kapitalismen för att möjliggöra detta.

Ytterligare en punkt som gärna kunde behandlas utförligare är vilka ekologiska avtryck olika samhällsskikt gör, och hur motsättningen mellan tillväxt och miljö hänger samman med samhällets klassmotsättningar. Visserligen är det självklart att en större förmögenhet ger ökat konsumtionsutrymme och därmed större belastning, men det saknas en kvantitativ bild av snedfördelningen. Kort sagt: hur mycket miljöbesparingar kan ske genom att samhällets rika eliter tvingas konsumera som vanligt folk? Å andra sidan behöver tydligare fokus på de sociala skillnaderna inte med nödvändighet leda till socialistiska slutsatser: en ekonomisk omfördelning från rika till fattiga lär medföra ett ökat brett konsumtionstryck, och därmed ytterligare ekologisk belastning... Här får de tillväxtkritiska debattörerna absolut inte darra på manschetten: skall konsumtionsutrymme krympa, så måste samtidigt arbetarklassens positioner gentemot kapitalet förstärkas. ■

Daniel Brandell

Samhällsförändrande socialdemokrati?

Medelklassen är i högre grad hotad av globaliseringens effekter på arbetslivet än arbetarklassen. Så kan man förenklat sammanfatta en slutsats i ett av kapitlen i *Reformismens möjligheter*, med undertiteln *Åter till den bättre framtiden* av Anders Nilsson och Örjan Nyström – ombudsman respektive utredare på LO i Göteborg. Slutsatsen är en av de förbisedda omständigheter som de båda kopplar till sitt försök att börja besvara frågan; Hur ska socialdemokratin återta sin roll som en samhällsförändrande kraft? Resultatet har blivit en bok rik på uppslag och synvändande resonemang som är av intresse även för den som inte har sin hemvist inom socialdemokratin.

Personepokens "status quo-strategi" utplånade bilden av socialdemokraterna som ett parti för samhällsförändring konstaterar Nilsson och Nyström. Istället för att vara bärare av en riktning för samhällsutvecklingen – präglad av ökad jämlikhet, reformer i arbetslivet och växande välfärdssystem – framstår krishantering och förvaltning av det bestående nu som partiets främsta resurs. Enligt författarna lider partiet under en avsaknad av förnyelse av det strategiska tänkandet ända sedan sjuttioalet, vilken bottnar i en brist på "förståelse av fasförskjutningarna i kapitalismens utveckling under 1900-talets sista kvartssekel".

I fem löst sammanfogade kapitel försöker Nilsson och Nyström åtgärda bristen genom att bland annat teckna de förändringar kapitalismens utveckling det senaste halvseket givit upphov till.

STRUKTUROMVANDLING

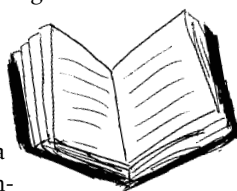
Ett centralt exempel på bristande insikt är hur man inom socialdemokratin inte har förstått att de senaste decenniernas ekonomiska strukturuomvandling tar sig en annan form än den på 50-70-talen, vilken lade hela branscher som varvs- och tekoindustrin i graven. Dagens strukturuomvandling sker inom branscher och tar sig uttryck på företagsorganisatorisk nivå (i form av outsourcing, entreprenader, bemanningsverksamhet, privatisering av offentlig verksamhet) och på företagsintern nivå genom förändringar av arbetsorganisationen (lean production och andra former av slimmade arbetsorganisationer, kvalitetsutveckling, systematiska prestandamätningar med mera). Ett ständigt förändringstryck med krav på alltmer slimmade organisationer och högpresterande anställda frampressad av den globala konkurrensen och it-utvecklingen. Det är en strukturuomvandling som verkar på individerna var och en för sig på ett helt annat sätt än den klassiska strukturuomvandlingens branschförskjutning, menar Nilsson och Nyström. Resultatet, som blir synligt då man läser under ytan på arbetslöshets- och sjukförsäkringsstatistik, är en permanent utsortering av dem som av ena eller andra skälet inte anses uppfylla de normer som ställs på arbetsmarkna-

den. Det är denna strukturella arbetslöshet som utgör den reella kärnan i moderaternas demagogi om utanförskapet och som socialdemokratin var blind för i valet 2006 då man envetet försäkrade att "jobben kommer!".

I beskrivningen av dessa processer och i förslagen på lösningar är boken som mest konkret och det fläktar onekligen uppfriskande från en annan tid när de båda LO-företrädarnas förslag till åtgärder inleddes med: "Den närmare utformningen kräver avancerad social ingenjörskonst."

MEDELKLASSEN

Denna beskrivning av strukturuomvandlingen ger en delvis annorlunda syn på vad det politiska slaget om medelklassen handlar om. Förändringstrycket, med sin grund i den globala konkurren-

Anders Nilsson och Örjan Nyström
Reformismens möjligheter
- Åter till den bättre framtiden
Premiss förlag 2008

sen, tenderar att drabba tjänstemän hårdare än arbetare, menar författarna – åtminstone är det klarlagt att dessa i större utsträckning upplever hotet mot sin ställning i yrkeslivet som mer akut. Det är ju i tjänstemannaleden som den omvittrade omorganiseringssjukan grasserar som värst. Här finns ett gnagande hot mot socialdemokratin historiska bas; alliansen mellan arbetarklassen och medelklassen för byggandet av generell välfärd. I kombination med att medelklassen fått en större andel av de senaste decenniernas reallöneökningar leder det till en situation där den fått både ökat utrymme och ökade behov av privata trygghetslösningar. Samtidigt finns här en potential för att återskapa alliansen, hävdar författarna, men avvisar samtidigt kategoriskt partiets drift mot den politiska mitten som sättet att realisera denna: *En politik för ökad jämlikhet och fördjupad generell välfärd är inte bara en utväg ur de marknadssvaga arbetargruppernas alltmer pressade situation. Det är också en väg till ökat stöd från en medelklass, som på ett helt annat sätt än förr är blottställd för globaliseringens omvandlingstryck.*

Här ställs partiet otvivelaktigt inför krav på avancerad politisk ingenjörskonst.

Fastän boken skarpt ringar in de fält där omprövning och nytänkande är nödvändiga och pekar ut en färdriktning lämnas läsaren mestadels något snopen. Vilken konkret politik, här och nu, följer ur tankegångarna? Författarna har uttryckligen inte velat skriva en dagspolitisk debattbok utan ett diskussionsunderlag som tar avstamp i historien med sikte på framtiden efter 2010. Däremellan ligger nutiden. Diskussionslusten hade knappast blivit lidande om man också mer konkret dristat sig att formulera olika aktuella politiska handlingsalternativ som följer ur resonemangen.

Närmast vilseledande känns bristen på konkretion när författarna kommer in på reformismens manöverutrymme inför globaliseringen. De konstaterar bara helt kort: ...*det är vinstkvoten som*

avgör. Så länge investeringarna i Sverige levererar internationellt konkurrenskraftig avkastning är allt som det finns demokratiskt stöd för i politiken möjligt. Jaha, men är det inte det som är det stora problemet? Vilka skatte- och lönenivåer är förenliga med en för kapitalet konkurrenskraftig vinstkvot? Kan de överhuvudtaget justeras uppåt utan att investeringarna sinar, kapitalet flyttar och den företagsbaserade strukturuomvandlingen vrids allt hårdare?

Säkert är det så att det politiska manöverutrymmet är större än vad den politiska mainstreamdebatten i Sverige antyder, men om författarna tydligare, och med viss ekonomisk kvantifiering, klargjort linjerna i ett reformprogram så hade kostnaderna för att inte ta strid om vinstkvotens storlek och att utmana globaliseringens krafter framgått.

Boken är bara 160 sidor och famnar över stora områden. Det kan verka förmätet att kräva att den skulle inkludera mer. Ändå blir det besynnerligt när klimatfrågan endast nämns i en fotnot och då mest som konstaterande att den inte är bokens ämne. Författarnas beskrivning av de senaste årtiondenas strukturuomvandling må vara riktig. Men klimathotet i kombination med den rådande ekonomiska krisen kommer att tvinga fram strukturuomvandlingar (för att inte säga samhällsomvandlingar) av helt andra dimensioner. Återigen står hela branscher inför omstöpningar – dessutom i global skala – som förmodligen kommer att få 1970-talets omvandlingar att framstå som små. Om utsikterna för en reformistisk politik inför dessa utmaningar har boken inte mycket att säga.

Reformismens möjligheter har alltså rönt ödet att gå i tryck samtidigt som verkningarna av en global ekonomisk kris utan motstycke sedan trettioaldepensionen rullar över världen. Den politiska och ekonomiska spelplanen kommer att förändras på såväl global som nationell nivå. Risken är därmed stor att bokens infallsvinklar kan uppfattas som passerade av verkligheten. Det vore dock synd. Inte minst för att de många idérika ansatser som ryms i bokens tankegångar runt begreppet "kommunitära reaktioner", som författarna lånar från den amerikanska statsvetaren Sheri Berman: *Det handlar om hur man i olika klasser och skikt i samhället söker hävda, etablera och ta skydd i en verklig eller föreställd social gemenskap, som förmår överbrygga den otrygghet och sociala upplösning som oreglerade marknadskrafter ger upphov till i tider av snabb samhällsomvandling.*

Att detta kommer få ökad aktualitet är väl en av de mest pålitliga förutsägelser man kan göra inför en i övrigt genuint osäker framtid. ■

Peter Belfrage

Blå Tåget: Trollkarlens hatt

TEXT : LEIF NYLÉN

Säg hur är det fatt
trollkarlens hatt
ser ut att ha mist sin fason
kaninerna svek
din konstfulla lek
publiken förlorade tron

Ditt mervärdestrick
gav ju bara en kick
åt herrarna bakom ridån
snart är tiden förbi
för så enkel magi
som att trolla med räntor och lån

Din konst var unik
den drog alltid publik
det var marknadens givna succé
förväntningen steg
som en jäsande deg
var gång du gjorde entré

Snart var furstarnas makt
inte längre intakt
dom föll för dina små knep
en vink av din stav
gjorde herre till slav
under lagar som ingen begrep

Efter strider och bråk
kom din stora epok
i din tjänst fanns en hel industri
vilka skaror du drog
bonden lämna sin plog
nu när fången såg ut att va' fri

För du kunde binda
med osynligt rep
och trolla med lön och kontrakt
göra ett mynt till två
skörda utan att så
vem kunde väl motstå din makt

Men sen blev du tillsist
imperialist
när publiken blivit blasé
på dåliga skämt
och trött på att jämt
betala allt högre entré

Så med låda och stav
gav du dig av
runt jorden på jakt efter mer
men din vita magi
var mest ficktjuveri
och dom flesta har märkt vad som sker

Snart förbrukad och ful
som en vagn utan hjul
som en kappa med gapande hål
som en halvblind och halt
och förlorad gestalt
på drift utan mening och mål

Och din luggslitna hatt
signalera gonatt
när du tvingas att göra sorti
på stapplande ben
från historiens scen
din roll är slut och förbi

Leif Nylén, är författare, konstskribent och musiker. Han har skrivit konkret poesi, samt varit kulturskribent i bland annat Rondo, Paletten och Dagens Nyheter, och var som sådan betydelsefull för den experimentella konst- och poesiscenen under 1960-talet. Trollkarlens hatt återfinns på Blå Tågets dubbel-LP Brustna hjärtans hotell från 1972.